

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Fungování konkrétního sociálního státu a dopady
na ekonomiku**

**The functioning of a particular welfare state
and its impacts on the economy**

Jan Pokorný

Plzeň 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan POKORNÝ**
Osobní číslo: **K15B0140P**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Fungování konkrétního sociálního státu a dopady na ekonomiku**
Zadávající katedra: **Katedra financí a účetnictví**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Zpracujte teoretickou základnu k problematice sociálního státu.
2. Aplikujte problematiku sociálního státu na situaci v Dánsku.
3. Zhodnoťte ekonomické dopady sociálního státu na příkladu Dánska.
4. Shrňte řešenou problematiku a stanovte možný budoucí vývoj v dané oblasti.

Rozsah grafických prací: **neuveden**
Rozsah kvalifikační práce: **40 - 60**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

- **BALDWIN, Peter.** *The Politics of Social Solidarity. Class Bases of the European Welfare State 1875-1975.* 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 353 s. ISBN 0-521-37512-6.
- **CASTLES, Francis G. et al.** *The Oxford Handbook of the Welfare State.* 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-957939-6.
- **CHRISTANSEN, Niels Finn, PETERSEN, Klaus.** *The Dynamics of Social Solidarity: The Danish Welfare State, 1900-2000.* *Scandinavian Journal of History.* Oslo: Taylor & Francis, 2001, 26(3)s. 177-196, ISSN 0346-8755.
- **PETERSEN, Klaus, PETERSEN, Jorn Henrik.** *The Coalition of the Willing and the Breakthrough of the Welfare State the Political History of the Danish People's Pension.* In: **PETERSEN, Klaus, PETERSEN, Jorn Henrik et al.** *The Politics of Age. Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective.* 1. vyd. Frankfurt nad Mohanem: Peter Lang, 2009, s. 19-40. ISBN 978-3-631-58191-9.
- **SAMUELSON, Paul Anthony; NORDHAUS William D.** *Ekonomie.* 18. vyd. Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Pavlína Hejduková, Ph.D.**
Katedra financí a účetnictví

Datum zadání bakalářské práce: **23. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **23. dubna 2018**

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Fungování konkrétního sociálního státu a dopady na ekonomiku“

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne .....

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí bakalářské práce Ing. Pavlíně Hejdukové, Ph.D, za přátelský přístup, cenné rady a připomínky při vedení mé práce. Poděkování dále patří konzultantům práce, prof. Klausovi Petersenovi a prof. Pieterovi Vanhuysenovi, za seznámení s problematikou dánského sociálního státu a tamního penzijního systému.

Obsah

Úvod.....	8
Cíl a metodika.....	9
1 Teoretická východiska	10
1.1 Sociální politika a programy	10
1.2 Sociální práva, občanství a třída	11
1.3 Sociální spravedlnost a solidarita.....	12
1.4 Sociální rizika.....	14
1.5 Sociální zabezpečení	15
2 Sociální stát.....	17
2.1 Historie sociálního státu	18
2.2 Typologie sociálního státu	24
3 Penzijní systémy	29
3.1 Historie penzijních systémů	29
3.2 Klasifikace penzijních systémů.....	31
3.3 Pilíře penzijního systému	33
3.4 Zdanění penzí	35
4 Dánský sociální stát	37
4.1 Dánské království.....	37
4.2 Historie dánského sociálního státu.....	39
4.3 Typologie dánského sociálního státu	43
5 Dánský penzijní systém	45
5.1 Historie dánského penzijního systému.....	45
5.2 Věk odchodu do penze	48
5.3 Předčasná penze	50
5.4 Částečná předčasná penze	51
5.5 První pilíř	52

5.6	Druhý pilíř.....	58
5.7	Třetí pilíř	60
5.8	Zdanění dánských penzí.....	60
5.9	Faktory a rizika dánského penzijního systému	62
	Závěr	74
	Seznam tabulek	76
	Seznam obrázků.....	77
	Seznam použitých zkratk	78
	Seznam použité literatury	80
	Seznam příloh	89
	Abstrakt.....	92
	Abstract.....	93

Úvod

Sociální stát a jeho dílčí sociální politiky jsou na každé úrovni často diskutovaným tématem, neboť jejich aplikace zasahuje do života každého jednotlivce, ať už jako přispěvatele či potencionálního příjemce dávek sociální politiky.

Problematika tohoto tématu je značně multidisciplinární a otázky týkající se sociálního státu mohou mířit jak do řad ekonomů, tak i sociologů, právníků či politologů, a každá z těchto skupin najde různé otázky dle své disciplíny.

První kapitola této práce obsahuje teoretická východiska nezbytná pro pochopení systému sociálního státu a následující kapitola představuje sociální stát jako celek, včetně historie a typologie. Další kapitola je věnována teorii penzijního systému.

Druhá část se soustřeďuje na praktickou aplikaci teoretických poznatků a je provedena na příkladu Dánského království, které bylo vybráno jako zástupce tzv. sociálně-demokratického režimu (či institucionálně-redistributivního modelu), jedná se tedy o stát s vyššími náklady na sociální stát, právě historie a popis dánského sociálního státu je obsahem čtvrté kapitoly.

Problematika sociálního státu je velmi široké téma, proto byla pro účely zpracování bakalářské práce vybrána jedna z nejdůležitějších částí sociálního státu, a to penzijní systémy.

Politika penzijního systému byla vybrána po konzultaci s prof. Klausem Petersenem. V rámci dánských sociálních politik představuje nejstarší politiku (funguje téměř 130 let) a během svého vývoje prošla značnou proměnou, která reflektuje i vývoj dánského sociálního státu, navíc jak uvádí Klaus Petersen a Jørn Henrik Petersen (2009, s. 19) jde o: „...důležitý symbol dánského sociálního státu a stal se do značné míry integrující součástí naší (dánské, pozn. autora) identity.“

Závěr práce představuje shrnutí problematiky sociálního státu a penzijního systému.

Cíl a metodika

Hlavním cílem předložené bakalářské práce je zhodnocení penzijního systému konkrétního sociálního státu, a to na příkladu Dánského království.

Pro naplnění hlavního cíle bylo nutné stanovit a naplnit dílčí cíle, zejména:

- zpracovat teoretická východiska související se sociální státem,
- analyzovat sociální stát a faktory jeho vzniku,
- popsat historii sociálního státu a jeho typologie na základě kvalitativního a kvantitativního srovnání,
- popsat historii dánského sociálního státu a zařadit jej v rámci představené typologie,
- analyzovat dílčí schémata penzijního systému.

S ohledem na stanovené cíle je práce členěna do pěti hlavních kapitol.

Zpracování teoretických východisek problematiky sociálního státu a samotného sociálního státu a penzijních systémů proběhlo na základě rešerše odborné literatury, především zahraniční (např. Oxford Handbook of Welfare State).

V druhé části, kde jsou aplikovány poznatky na příkladu Dánského království, bylo kromě odborné literatury dále využito i konzultací s prof. Klausem Petersenem¹ a prof. Pieterem Vanhuyssem² a kvantitativních údajů z databáze dánského statistického úřadu (Danmark Statistik) Statbank, databáze Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a databáze o státním rozpočtu pod správou Moderniseringsstyrelsen.

V závěrečné části je využito syntetické metody pro shrnutí zjištěných poznatků.

---

¹ Klaus Petersen, profesor historie sociálního státu na Syddansk Universitet (SDU), vedoucí oddělení Danish Centre for Welfare Studies na SDU.

² Pieter Vanhuysse, profesor komparativního výzkumu sociálních států na SDU.

1 Teoretická východiska

Úvodní kapitola práce definuje základní teoretické pojmy, které jsou úzce spjaty s problematikou sociálního státu a ovlivňují jej v jeho podobě.

1.1 Sociální politika a programy

Sociální politiky jsou řazeny mezi tzv. veřejné politiky zaměřující se na poskytování různorodých služeb v širokém spektru činností. Elementárním úkolem sociálních politik je zajištění určitých forem zabezpečení, a to především pro nízkopříjmové skupiny v době hospodářské recese (Crouch & Keune, 2012).

Sociální politiky, a tedy i sociální stát, lze dělit podle pojetí na:

- užší pojetí, které obsahuje sociální služby a transfery poskytované potřebným a důchodové zabezpečení, a
- širší pojetí zahrnující zdravotnictví, zabezpečení matkám, nezaměstnaným, nemocným ad. (Hunčová, 2010; Peková, 2011).

Naproti tomu veřejné politiky představují zájem státu (společnosti), které nemají přímý sociální dopad na občany (např. obrana), případně sem lze řadit politiky, které stát neuznává jako sociální, protože preferuje užší pojetí sociálního státu (Hunčová, 2010).

Gauthier (2017) vidí sociální politiky stejně a doplňuje, že: „...vytváří rozsáhlé příležitosti, které občanům umožňují žít lepší život, a také vybudovat lepší společnost“ (Gauthier, 2017, s. 277).

Dle Ismailova (2017) je pro dosažení vnitřní stability a udržitelného růstu země nezbytné realizování sociálních politik, a to ve vazbě na sociální a ekonomické potřeby. Tedy takové sociální politiky, které jsou dostatečné pro obecné blaho (potřeby veřejnosti), a zároveň jsou vyváženy dostatečnými příjmy dovolující realizaci těchto politik.

Titmuss (1974) na základě definic různých autorů vytváří tři základní cíle sociálních politik:

- prospěšnost,
- cíle ekonomického i neekonomického pojetí – minimální mzda, minimální standardy, udržování příjmu atd.,
- nastavení systému s vhodnou mírou redistribuce.

Sociální programy představují dílejší část sociálních politik. V oblasti sociální politiky penzí se může jednat o starobní penze, invalidní penze a pozůstalostní penze, u politiky zaměstnanosti jde o aktivní politiku nezaměstnanosti apod. (Krebs, 2010; Béland & Waddan, 2017).

1.2 Sociální práva, občanství a třída

Předpokladem občanství jsou práva, která Marshall (1950) dělí dle oblastí na:

- občanská práva, která zaručují nezbytnou svobodu jednotlivci – např. svoboda člověka, projevu, myšlení a víry, též právo vlastnit majetek, uzavírat smlouvy nebo právo na spravedlnost,
- politická práva zaručující právo volit a být volen a
- sociální práva, která zahrnují možnost podílet se na: „...malém množství ekonomického bohatství a zabezpečení až po právo sdílet plné sociální dědictví a žít život civilizované bytosti dle standardů převládajících ve společnosti“ (Marshall, 1950, s. 11), což zahrnuje právo na vzdělání či právo být příjemcem sociálních služeb, pokud se jedinec ocitne v tíživé sociální situaci.

Mezi jednotlivými právy existují úzké vazby. Občanská práva se začínají vyvíjet v 18. století, čemuž napomáhají i události Velké francouzské revoluce (1789) a vyhlášení Deklarace lidských práv, ale jejich plný rozvoj přichází o století déle. Podobné to je i u práv politických, jejichž formování může být sledováno k počátkům 19. století, ale plná implementace probíhá až koncem století. Nutno podotknout, že v první fázi získávají právo na participování na politickém životě jen určité sociální třídy (privilegovaní) na základě majetkových poměrů (Marshall, 1950; Briggs, 1961; Baldwin, 1990; Esping-Andersen 1996).

Poslední, sociální práva, se konsolidují ve 20. století, ale jejich vznik v moderním pojetí může být viděn již v 19. století. Toto moderní pojetí se odvíjí od tzv. chudinských zákonů³, které se snaží řešit sociální rizika, která vznikla s procesem industrializace a urbanizace (Marshall, 1950; Tepe & Vanhuysse, 2010).

---

³ Zákony věnující se chudobě lze najít i v dřívějších dobách, např.: britský zákon o trestání žebráků a tuláků (1531), Alžbětinský zákon o úlevě pro chudé (1601), který vytvořil systém pro pomoc dětem bez přístřeší, zdravotně postiženým, nemocným či nezaměstnaným, ale pracovitým, nebo pruský zákon (1794) předávající patriarchální odpovědnost za chudé na místní úřady (Kuhnle & Sander, 2010).

Chudinské zákony sebou přinášely stigma pro příjemce, neboť přijetí sociální pomoci, jejíž výše dosahovala úroveň životního minima, často znamenalo vyloučení mimo společnost a rovněž ztrátu politických práv, což stavilo skupinu příjemců dávek či služeb mimo zájem politických struktur (Verbon, 1988; Baldwin, 1990).

Občanství představuje status udělený plným členům společnosti (komunity), z něhož vyplívají práva, ale zároveň i povinnosti členů.

Příkladem práva a zároveň povinnosti je povinná základní školní docházka, která sice omezuje svobodu volby, ale je potřebná z několika důvodů, a to z požadavku na vzdělaný elektorát využívající svá politická práva, dále z důvodu navyšování požadavků na pracovníky a techniky, tedy v důsledku procesu industrializace, a v neposlední řadě se jedná o: „...povinnost zlepšovat se a zcivilizovat se...“ (Marshall, 1950, s. 26), přičemž sociální zdraví společnosti je závislé právě na civilizovanosti jejich členů (Marshall, 1950).

Naproti tomu sociální nerovnosti představují sociální třídy, které jsou brány za nezbytné a účelné. Rozdělení do sociálních tříd má motivační charakter, neboť dle Colquhouna (1806, In Marshall 1950) by bez tohoto rozdělení nebyli bohatí, jejichž majetnost je determinována jejich prací a pílí.

Marshall (1950) k tomu dodává, že: „Rovnost statutu je mnohem více důležitá, než příjmová rovnost“ (Marshall, 1950, s. 56).

1.3 Sociální spravedlnost a solidarita

Sociální spravedlnost lze definovat jako inženýrský postup pro spravedlivé rozdělení příležitostí a zdrojů, přičemž cílem tohoto postupu je snižování sociálních rizik a vyloučení sociálních tříd ze společnosti, a zároveň posílit důležitost lidských schopností (Leydens, Lucena & Nieuwsma, 2014).

Commision on Social Justice (1993) definovala čtyři základní principy sociální spravedlnost, kdy:

- základ společnosti je rovnost všech občanů, tedy všichni mají stejnou hodnotu,
- každý občan má právo na uspokojení svých základních potřeb,
- právo na respekt a osobní autonomii a
- „...ne všechny nerovnosti jsou nespravedlivé, ale nespravedlivé nerovnosti by měly být redukovány, a pokud je to možné, tak eliminovány“ (Commision, 1993, s. 15).

White (2010) uvádí, že pro sociální stát jsou důležité jisté etické zásady, které představuje právě sociální spravedlnost ve třech dimenzích, a sice – potřeba, rovnost a svoboda. Jedná se tedy o principiálně stejné zásady, jako uvedla ve své zprávě Commission on Social Justice.

Dále White (2010) uvádí, že na základní potřeby existuje morální právo k jejich uspokojení, přičemž se jedná o biologické potřeby. A tento vztah dává do souvislosti s chováním společnosti, resp. státu, který by se měl chovat paternalisticky, tj. ochránářsky vůči svým občanům, ale rovněž uvádí nutnost reciprocity takového chování.

Rovnost lze vidět v rovině politických a občanských svobod, jedná se např. o rovná práva před zákonem, stejná ochrana před zatčením či stejná práva na sociální ochranu aj. (Commission, 1993).

V jednotlivých společnostech může být rovnost nabývána dle odlišných zásad, např. společnost:

- silné meritokracie, kde jsou stejné příležitosti pro každého jednotlivce, bez ohledu na jeho třídu, rasu či pohlaví, tento názorový proud říká, že: „...zásluhy nebo talent jsou základem pro rozdělování lidí do pozic a rozdělování odměn“ (Scully, 1997 In Castilla & Benard, 2010, s. 543),
- šťastného rovnostářství je odvozena od odpovědnosti člověka za své jednání, přičemž tuto zásadu nabourávají vlivy, které jsou záležitostí štěstí, příkladem je sociální třída, do které se člověk narodí,
- vzájemné rovnosti říká, že společnost je jen jedna, její sociální vazby jsou charakterizovány rovností statutu a absence dominance (White, 2010; Albertsen, 2015).

Dalším důležitým pojem je solidarita, která představuje integrační princip. Z hlediska rozsahu představuje solidarita široké spektrum možných činností započínající interakcí na úrovni individuální komunikace až po institucionalizaci, tedy od malého počtu členů společnosti (mikroúroveň) až po celou společnost (makroúroveň), od čehož se rovněž může odvíjet druh solidarity – horizontální a vertikální (Kuzmenko et al., 2017).

Horizontální solidarita představuje mikroúroveň, která se koná v rámci rodiny nebo mezi občany a subjekty, které mají právní formu, jedná se o spolky či charitativní organizace. Pomoc může být finanční či věcná. Vertikální solidarita je vyvíjena v rámci sociálních

politik ze strany státu, případně mezinárodních institucí. Zatímco financování horizontální solidarity je na bázi dobrovolnosti, podíl na vertikální solidaritě je nedobrovolný a redistribuce zde probíhá v rámci daní (Hunčová, 2010).

1.4 Sociální rizika

„Sociální rizika představují události, které výrazně snižují schopnost jednotlivců zajistit si vlastními silami svoji sociální nezávislost“ (Keller, 2005, s. 61).

Z hlediska práva představuje sociální riziko známou událost, na kterou se snaží navázat tím, že jí předejde, zmírní či překoná těžkou životní událost jedince. Právě ona reakce na sociální události (rizika) předpokládá konceptualizaci potřeb a rizik (Krebs, 2010; Zutavern & Kohli, 2010).

Beveridge (1942) ve své zprávě vidí pět velkých zel (rizik) mezi které řadí chudobu, nevzdělanost, absenci přístřeší, nezaměstnanost a nemoc.

Mezi hlavní příčiny rizik a následné ekonomické nejistoty patří:

- předčasné úmrtí hlavy rodiny, tedy osoby, která je chápána jako hlavní nositel příjmu, a jejíž úmrtí může způsobit ekonomickou nejistotu pozůstalých (rodiny), a to nejen z důvodu výpadku důležitého příjmu, ale i pokud po sobě zanechal finanční závazky,
- stáří, které přináší výpadek příjmu, jež by měl být zabezpečen důchodovým zabezpečením,
- zranění a nemoci, což znamená redukci, či ztrátu příjmu, snižování rizika je spojeno se zdravotním pojištěním,
- nezaměstnanost, odvíjející se např. od recese ekonomiky, technologických a strukturálních změn v ekonomice, sezónnosti práce, existují zde 4 varianty:
  - o ztráta zaměstnání, to znamená ztrátu pravidelného příjmu, který může být nahrazen po nějakou dobu úsporami či pojištěním,
  - o práce na částečný úvazek, přičemž příjem není dostatečný, tj. nutnost čerpání rezerv,
  - o zaměstnání, které je nejisté či je zde nízká mzda a
  - o problémy se získáním zaměstnání, především u osob v předdůchodovém věku, postižených, menšin, matek s dítětem apod. (Rejda, 1984).

Baldwin (1990) v souvislosti s tím upozorňuje, že sociální rizika ve společnosti jsou rozdělena nerovnoměrným způsobem, např.: nekvalifikovaní pracovníci jsou vystaveni

nízkým příjmům a nezaměstnanosti, rovněž matky samoživitelky vykazují vyšší podíl rizika chudoby. Přístup sociálního státu k řešení rizik a jejich nerovnoměrnému rozdělení ve společnosti představuje politiku solidarity.

Se změnami v čase přicházejí i nová sociální rizika, která jsou spjatá se změnami socioekonomického charakteru v post-industriální společnosti, mj. se jedná o vstup žen na pracovní trh či přesun pracovníků z primárního a sekundárního sektoru směrem k terciárnímu (tzv. terciarizace) trh (Bonoli, 2005).

Mezi nová sociální rizika patří závislost na trhu, kdy jednotlivec vstupuje do pracovně-právního vztahu, ale jeho práce je hodnocena nízkou mzdou, což může vést až k zaměstnanecké chudobě, dále se jedná o neúplné rodiny, kdy jeden rodič musí zajišťovat výchovu, ale i finančně-materiální zázemí dítěte, domácnosti s nemocnými či staršími členy rodiny, osoby s nízkou pracovní kvalifikací ad. (Bonoli, 2005; Crouch & Keune, 2012).

1.5 Sociální zabezpečení

Kolektivní působení na ochranu jednotlivce proti příjmovým rozdílům, tak by se dalo charakterizovat sociální zabezpečení (Fitzpatrick et al., 2006).

Peková (2011) říká o sociálním zabezpečení, že: „...je využíváno státem při řešení negativních důsledků sociálních událostí a rizik pro občana při garanci sociálních nejistot“ (Peková, 2011, s. 254). Přičemž sociální jistoty představují zajištění sociálních práv prostřednictvím sociálních programů.

V rámci sociálního zabezpečení můžeme definovat dva přístupy k poskytování dávek, jedná se o model sociálního pojištění a model sociální pomoci (Peková, 2011).

Model sociálního pojištění může být rovněž označován jako Bismarckův model, který se začíná formovat se vznikem sociálního státu, a je založen na zaměstnanecké historii, resp. na odvodech (pojištění), od čehož jsou odvislé následné dávky. Lze zde vidět princip selektivity a zásluhovosti.

Naproti tomu model sociální pomoci, též Beveridgeův model, je založen na univerzalitě, tedy pokrytí všech občanů, a dávky jsou zde definovány stejně pro jednotlivé skupiny bez ohledu na historii výdělků. K financování jsou využívány daně (Hinrichs, 2009; Soares, 2011).

Beveridgeův model tedy znamená přerozdělování od skupin s vyšším příjmem k nízkopříjmovým skupinám prostřednictvím daní, neboť vyšší příjem představuje vyšší odvody, ale se stejnými výhodami (dávkami). Zatímco v Bismarckovo modelu tato tendence není tak patrná, neboť výhody systému rostou s rostoucím příjmem, i když zde mohou být dána omezení v rámci minimálních, resp. maximálních, dávek (Soares, 2011).

Modely jsou postupem času modifikovány, např. v rámci výpočtu penze byly definovány „nejlepší“ nebo „poslední“ roky, aby lépe reflektovaly různorodou pracovní kariéru, dále byla zavedena indexace penzí a začala být brána v potaz neplacená domácí práce (výchova dětí a péče o seniory či dlouhodobě nemocné členy rodiny v domácnosti).

Původní modely v dnešní době není možné prakticky najít. U Bismarckova modelu byla přidána doplňková opatření, ať již povinného či dobrovolného charakteru (např. Belgie, Německo). A do původního Beveridgeova modelu, který dříve fungoval na Novém Zélandu či v Irsku, byli přidány další pilíře v podobě povinných soukromých komponentů (Nizozemsko, Dánsko; Hinrich, 2009).

2 Sociální stát

Sociální stát, pojem pocházející z anglického pojmu welfare state, pro který je v české terminologii užíváno i pojmů jako stát blahobytu či stát sociálních veřejných služeb (Francová & Novotný, 2008; Hunčová, 2010; Krebs, 2010), představuje dle Samuelsona a Nordhause (2010) stát, který trhu ponechává řízení hospodářského provozu, zatímco vláda se stará o regulaci sociálních podmínek, a to skrze sociální síť, zdravotní péči a penze.

Právě jako výčet sociálních politik definuje Béliand (2010) sociální stát, podle něhož představuje pouze zastřešující pojem pro konkrétní sociální programy.

Briggsova definice říká, že se jedná o: „...stát, ve kterém je organizovaná moc záměrně využívána (prostřednictvím politik a administrativy) ve snaze změnit pozici tržních sil v nejméně třech směrech...“ (Briggs, 1961, s. 228), a sice v:

- zajištění minimálního příjmu pro jedince a rodiny bez ohledu na jejich majetek nebo hodnotu na trhu práce,
- snížení nejistoty před neočekávanými životními událostmi jako je nemoc, nezaměstnanost či stáří a
- zajištění nejlepšího možného standardu, a to bez ohledu na jejich postavení ve společnosti (Briggs, 1961).

Esping-Andersen (1990) uvádí, co je sociální stát a poukazuje na nedokonalou základní definici, která pouze říká, že sociální stát poskytuje svým občanům základní minimum. Definice v takovém rozsahu neodpovídá na to, zda je sociální politika emancipační, zda pomáhá legitimizovat tento systém nebo zda napomáhá tržnímu procesu. Nehledě na nezodpovězení otázky co je základní, případně životní, minimum⁴.

Předcházející otázky vedou k interdisciplinaritě tématu sociálního státu, kdy se sociologie ptá, zda systém posiluje, nebo oslabuje sociální integritu, politologie si pokládá otázku, zda se jedná o konsenzuální politiku, či nikoliv, právní vědu zajímá šíře právního státu, případně inklinace od takového uspořádání a ekonomie se zajímá o ekonomickou efektivnost (Øverbye, 2010).

---

⁴ Za základní minimum, nebo též potřeby, jsou obecně považovány fundamentální potřeby pro přežití stávající a předpokládané potřeby pro další lidské bytí (Zutavern & Kohli, 2010).

Christiansen a Petersen používají welfare state: „...jako analytický termín, který označuje systém sociálního zabezpečení.“ (Christiansen & Petersen, 2001, s. 177).

2.1 Historie sociálního státu

Vývoj sociálního státu je v literatuře odvíjen od průmyslové revoluce, tedy od 2. poloviny 19. století (Francová & Novotný, 2008; Krebs, 2010; Samuelson & Nordhaus, 2010), avšak princip solidarity, od kterého se sociální stát a jeho politiky odvíjí, je mnohem staršího data, proto se následující kapitola dělí na dobu před průmyslovou revolucí a po průmyslové revoluci a vzniku sociálního státu, kde jsou popsány faktory ovlivňující vznik sociálního státu a jeho další vývoj.

2.1.1 Vývoj solidarity

V období pravěku dochází k uspořádání společnosti v rámci rodu, od čehož se odvíjí poskytování rodové, tedy horizontální solidarity, proti nebezpečí, které představovala příroda. Primární ochrana v tomto období je představována fyzickou stránkou umožňující přežití i slabším jedincům ve společnosti, kteří jsou již od této doby představováni dětmi, starými a postiženými (Rejda, 1984; Hejduková, 2015).

Starověk předznamenává formování klasických států, a tedy jejich institucionalizaci. Tato etapa klade důraz především na zásluhy, tj. je důležitá významnost a užitečnost jedince pro celou společnost, např.: vojáci již v této době získávají podporu, to samé vdovy a sirotci po usmrcených vojácích (Hejduková, 2015). Lze tedy konstatovat důležitost postavení vojáků pro společnost jako ochránitele státu, ale i jako dobyvatele, který přispívá k významnosti státu, tedy i společnosti.

Ve starověku rovněž vznikají sociální reformy, např. Solonovy reformy zrušily dlužní otroctví, rozdělily občany do majetkových tříd, čímž zrušil aristokratické výhody (Bleicken, 2002; Haywood et al., 1997).

V dalším období, středověku, začíná nabývat na významu filantropie, která kvůli své nahodilosti představuje nesystémový přístup, který snižuje i celkovou efektivitu pomoci napříč společností.

Hlavním aktérem se v tomto období stává církev, ke které se později přidávají obce a šlechta. Problém chudoby, obsahující krom bezdomovectví také tuláctví a žebrání, vyústuje k nutnosti řešení. Zatím to účelem jsou ukládány povinné odvody, jejichž výnos

je určen chudým, aby nedocházelo k dalšímu prohlubování sociálních problémů (Hejduková, 2015).

2.1.2 Průmyslová revoluce a vznik sociálního státu

Během 18. století začíná tzv. průmyslová revoluce, která zásadně ovlivnila Evropu i svět. V souvislosti s průmyslovou revolucí nabírá na intenzitě změna struktury národních hospodářství. Dochází ke snižování zaměstnanosti v zemědělství z důvodu přesunu pracovníků, ale i zvýšení efektivity v tomto sektoru.

Naopak továrny jsou vnímány jako lepší a perspektivnější varianta s možností vyššího výdělku. Továrny jsou budovány na okrajích velkých měst, proto dochází ke stěhování obyvatel a opouštění dosavadního způsobu života, včetně principu dosavadního sociálního zabezpečení postaveného na horizontální solidaritě nejčastěji mezi členy rodiny.

V předcházejícím odstavci byly definovány hlavní faktory vývoje sociálního státu, tj.:

- industrializace,
- urbanizace,
- změna struktury ekonomiky a
- ztráta tradičního postavení rodiny a rodinné, resp. mezigenerační, solidarity (Baldwin, 1990; Christiansen & Petersen, 2001).

Právě tyto procesy souvisejí se vznikem sociálního státu. Sociálně ekonomické problémy z výše zmíněných důvodů narůstají a stejně tak roste i nutnost řešení nastalé situace. Problémy jsou především s nezaměstnaností, pracovními nehodami, nemocemi, chudobou ad., které lze souhrnně označit jako problémy pracujících. Jako protipatření vznikají nové chudinské zákony (Christiansen & Petersen, 2001).

Například na území Anglie vzniká Factory Acts (1833), který vede ke zlepšení pracovních podmínek v továrnách a zkrácení pracovní doby pro děti a ženy. Na muže se zákon nevztahoval kvůli tomu, že se jednalo o: „... občany *par excellence*.“ (Marshall, 1950, s. 24). Ženy byly chráněny zákonem, neboť neměly plný statut občana (Marshall, 1950).

Zákon stanovoval, že děti do 9 let nesmějí pracovat, děti od 9 do 13 let mohou pracovat nejvýše 9 hodin denně, ve věku 13-18 let do 12 hodin a zároveň děti nemají pracovat

v noci. Zákon zároveň vyžadoval, aby dětem do 13 let bylo poskytováno 2 hodiny denně základní vzdělání (UK Parliament, 2018).

Některé země zároveň rozšiřovaly se změnami ve společnosti politická práva vybraných skupin obyvatel, což vedlo k nutnosti brát více v potaz nově vzniklou třídu dělníků, ale zároveň i sociálně ohrožené. Tato proměna změnila v zemích politickou mapu především kvůli příchodu sociálně demokratických stran, které vnímaly požadavky ve společnosti (Baldwin, 1990).

Wilensky a Lebeaux (1958) upozorňují, že v souvislosti s industrializací je zvyšován tlak na národní státy, aby poskytovaly ekonomickou podporu proti sociálním rizikům.

Následující vývoj sociálního státu sleduje Večeřa (1995) v 6 etapách⁵:

- období experimentálních začátků (80. léta 19. stol.-1930),
- období konsolidace (1930-1945),
- období sociální přestavby (1945-1962),
- období sociální expanze (1962-1973),
- období stagnace (1973-1980) a
- období rekonceptualizace (1980-dosud).

Období experimentálních začátků, tedy počátek sociálního státu, reaguje na příčiny, které byly zmíněny výše. Reakcí je snaha definovat komu bude pomoheno a jakým způsobem (Večeřa, 1995).

Hlavní zemí ve vývoji sociálního státu je Německo snažící se budovat „Sozialstaat“ v čele s kancléřem Otto von Bismarckem, který reaguje nejen na industrializaci a urbanizaci, ale i na vznik a vzestup sociální demokracie. Bismarck se nechává inspirovat při vytváření sociálních politik myšlenkami Velké francouzské revoluce, kterými jsou vzájemnost, solidarita a subsidiarita (Pierson & Leimgruber, 2010).

Na otázku, proč právě Německo je zakladatelem sociálního státu, hledá odpověď Kuhnle a Sander (2010), kteří si všímají tendence v monarchistických zemích (Německo, Rakousko-Uhersko či Dánsko), kde vznikají dříve sociální politiky, než v parlamentních demokraciích jako je Anglie.

---

⁵ Lze nalézt i další časová dělení, např.: Kirkham (2017) jej dělí na období „vzlétnutí“ sociálního státu (1880-1914), období sociální expanze (1918-1960), zrychlení sociálního státu (1960-1975), neoliberální restrukturalizaci (1975-2008) a období po finanční krizi (2008-dosud).

Nelze ovšem opomínat ani vliv roku 1848, který byl stále v živé paměti, a kdy se konaly v několika zemích Evropy revoluce, namátkou šlo o Francii, Německo, Itálii či Rakousko, kde se největší vlna odporu zvedla v Uhrách a byla následně i za pomoci ruského cara krvavě potlačena (Rapport, 2011).

Roku 1883 zavádí Bismarck pojištění v nemoci, o rok později je přidáno úrazové pojištění. V roce 1889 zavádí Německo penzijní systém (Baldwin, 1990).

Tabulka 1 ukazuje počátek vývoje povinných sociálních pojišťovacích schémat s ohledem na první zákon dílčího typu a jejich průměrný počátek v západní, resp. východní, části Evropy.

Tab. 1: Vznik povinných schémat sociálního pojištění v Evropě

Typ pojištění	První zákon	Západní Evropa (průměr) ⁶	Východní Evropa (průměr) ⁷
úrazové	1884	1914	1904
nemocenské	1883	1923	1910
důchodové	1889	1922	1919
v nezaměstnanosti	1911	1922	1922

Zdroj: vlastní zpracování dle Szikra (2009), 2018.

Jak je vidět, tak prvá 3 pojištění mají svůj původ v Německu a jedná se tak opravdu o průkopníky sociálního systému v moderním pojetí. Poslední pojištění, tedy pojištění v nezaměstnanosti, vzniká ve Velké Británii (Foerster, 1912).

Zároveň si můžeme všimnout, že východní Evropa přebírala v průměru dříve legislativu dílčích pojištění než západní Evropa. Dále si lze všimnout, že úrazové pojištění bylo ustanovováno dříve než ostatní a v Evropě se ujalo již v předválečném období, naopak zbylé typy pojištění, krom nemocenského pojištění ve východní Evropě, jsou implementovány až po 1. světové válce.

Právě Velká válka poznamenala podobu sociálního státu a jeho politik, neboť v poválečném vývoji muselo být reagováno na existenci velkého množství vdov a sirotek

⁶ Průměr 12 zemí: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko, Norsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie.

⁷ Průměr 11 zemí: Bulharsko, Česká republika, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina.

po padlých mužích. První období je datováno do roku 1930, tedy jakousi pomyslnou dělicí čarou je další světová událost, a to Velká hospodářská krize, která začala krachem na newyorské burze cenných papírů v říjnu 1929 (Francová & Novotný, 2008; Vinen, 2007; Eichengreen, 2016).

Od této doby do konce druhé světové války se hovoří o období konsolidace. Rozmach sociálních politik přichází především kvůli hospodářské krizi, která opodstatňuje zvýšené veřejné výdaje jako pomoc postiženým.

Jedním z velkých zastánců státem regulované ekonomiky je v tomto období i Keynes, který v roce 1936 publikuje Obecnou teorii zaměstnanosti, úroku a peněz, která poskytuje teoretická východiska k zásahům do ekonomiky.

Ve 30. letech 20. století je v USA zaveden prezidentem Roosveltem sociální program New Deal (Nový úděl), snažící se reagovat na nepříznivé hospodářské podmínky a řeší např.: pojištění v nezaměstnanosti, sociální dávky, podporu farmářů (Samuelson & Nordhaus, 2010; Fishback, 2017).

V roce 1942 vychází tzv. Beveridgeova zpráva (oficiálně: Social Insurance and Allied Services), která je výsledkem osmnáctiměsíční práce ministerského výboru v čele s lordem Beveridgem.

Zpráva ukazuje, jak by mohla být odstraněna nedobrovolná chudoba při redistribuci přibližně jedné desetiny vnitrostátní produkce zboží a služeb, dále jak by měly být zlepšeny instituce a metody přerozdělení. Navrhuje, aby se stávající systémy sociálního pojištění změnily ve třech směrech:

- vyšším pokrytím osob, tedy zahrnutí i do té doby vyloučených osob,
- rozšířením rizik, neboť ne všechna rizika jsou pokryta a
- zvýšením dávek.

Beveridge ve zprávě představil komplexní sociální stát, jenž měl být postaven na universalismu a inkluzi (Pierson & Leimgruber, 2010).

Po druhé světové válce, ve třetí vývojové etapě sociálního státu – sociální přestavbě, se začínají ve Velké Británii naplňovat Beveridgeovy vize, např.: zavedení existenčního minima, vytvoření Národní zdravotní služby, jejíž služby pro občany jsou hrazeny z daní, rozvoj školství a uskutečňování dalších politik v bydlení a zaměstnanosti.

Počátkem 60. let začíná období sociální expanze, které se odvíjí od vysokého ekonomického růstu a nízké míry nezaměstnanosti. V tomto období výrazně rostou veřejné sociální výdaje porovnávané jako procento hrubého domácího produktu (HDP), přičemž tato etapa je označována za zlatý věk sociálního státu.

Následuje období stagnace související s příchodem ropných krizí a následné hospodářské krize a vysoké nezaměstnanosti. Sociální politiky se vzhledem k hospodářské krizi stávají problémem. V roce 1960 představovaly sociální výdaje 47,5 % HDP, o 21 let později se jednalo o 58,5 %, navíc se přidávají problémy se stárnutím obyvatelstva, s čímž souvisí další výdaje na penzijní systémy, ale i ve zdravotnictví a dalších oblastech (Francová & Novotný, 2008).

Zatím poslední definovaná fáze, která započíná roku 1980 a trvá dodnes, je období rekonceptualizace. 80. léta se nesou v politických změnách, ve Spojeném království se již roku 1979 stává premiérkou Margaret Thatcher za Konzervativní stranu a v USA o dva roky později Ronald Reagan za Republikány.

Vláda Thatcherové se od počátku potýkala s problémy ekonomické krize, jednalo se o vysokou míru nezaměstnanosti a inflace, dále o neudržitelný deficit vládního dluhu. Lady Thatcher nebyla nikdy odpůrkyní základů britského sociálního státu položené v oblastech zdravotnictví, školství ad., ale kritizovala přebujelost systému, jeho zneužívání, militantnost odborů a tzv. kulturu závislosti na systému (Moore, 2015).

Esping-Anderson (1996; 1999) upozorňuje na nostalgické vzpomínání zlatého věku sociálního státu a připouští, že se přebujelý poválečný sociální stát v postindustriální společnosti stal negativním jevem, zvláště v těch případech, kdy nedochází ke změnám v jeho struktuře.

Právě k této době můžeme datovat krize sociálního státu, které lze dělit na krizi:

- nákladů, související s vysokým růstem v porovnání s růstem HDP,
- legitimacy, při které mluvíme o snížené sociální solidaritě, neboť občané již nechtějí dále přispívat nízkopříjmovým skupinám z různých důvodů a
- efektivity, neboť byrokratický aparát nutný pro fungování sociálního systému roste a nese další náklady, existuje tedy zde úzká vazba na krizi nákladů (Pierson, 2001; Keller, 2005).

Na druhé straně lze v této vývojové etapě sociálního státu pozorovat vývoj nových sociálních států v Jižní Americe a Asii (Huber, 1996; Goodman & Peng, 1996).

V roce 2008 vypuká další ekonomická recese, která nutí politiky v mnoha státech ke změnám v sociálních programech. Snižování výdajů ve zdravotnictví nebo školství jsou zvláště patrná v zemích jako je Řecko, Španělsko, Portugalsko, které jsou krizí postiženi nejvíce (Kirkham, 2017).

2.2 Typologie sociálního státu

Jak již bylo zmíněno, sociální stát a jeho politiky, lze vnímat z užšího či širšího pojetí. Sociální politiky jsou rovněž ovlivněny vývojem, během kterého muselo být reagováno na různé příčiny (vývoj industrializace, urbanizace, světové války, ekonomické a politické krize ad.), proto každá typologie, která hledá několik málo modelů či režimů, musí aproximovat jisté prvky daných sociálních států, aby mohla vytvořit vnitřně homogenní skupinu, která bude zároveň mezi skupinami dostatečně heterogenní v hlavních dimenzích. V opačném případě by bylo nutné definovat tolik typů, kolik je sociálních států.

2.2.1 Titmova typologie

Titmuss (1958) vidí sociální stát jako koncept proti chudobě a nerovným příležitostem. Ve své typologii vychází mimo jiné z předpokladu 4 zdrojů možných příjmů, kterými jsou trh práce, privátní provize (dobrovolné soukromé pojištění, úspory), horizontální solidarita (rodina, charita, kde je dáván k dispozici čas zdarma, příp. dobrovolné příspěvky) a dávky státu (peněžitě i nepeněžitě).

V Titmově typologii jsou definovány tři typy sociálního státu: residuální, institucionálně-redistributivní a pracovní-výkonový model. Přičemž první dva modely Titmuss převzal od Wilenského (Titmuss, 1974; Abrahamson, 2000).

Residuální model předpokládá naplňování potřeb jedince prostřednictvím rodiny a trhu, které Titmuss označuje za přirozené a společensky dané kanály. V případě nefunkčnosti těchto kanálů přichází na řadu instituce zajišťující sociální péči, jejichž konání by mělo být pouze dočasné. Historické základy tohoto modelu sahají k počátkům anglických chudinských zákonů. Zastáncem tohoto modelu byli např. Friedman či Hayek (Titmuss, 1974).

Touha po oslabení residuálního modelu byla hlavním podnětem pro zavedení universalismu v sociálních politikách (Anttonen, et al., 2012), která vedla k institucionálně-redistribučnímu modelu sociální politiky, který je opakem předešlého modelu.

V modelu je sociální blahobyt považován za hlavní instituci ve společnosti a jeho úkolem je poskytnout univerzalistické služby, a to mimo trh na principu potřeby. Státy, aplikující tento model, se snaží předcházet sociálním událostem. Model je založen na teoriích o účincích sociální změny a ekonomického systému a na principu sociální rovnosti (Titmuss, 1974; Francová & Novotný, 2008).

Poslední z modelů je pracovně-výkonový, který vidí instituce zajišťující sociální péči jako doplněk ekonomiky. Model se řídí tím, že sociální potřeby jsou uspokojovány na základě principu zásluh (meritokracie), výkonnosti práce a produktivity jedince. Poslední model je rovněž nazýván „Handmaiden mode“ (Titmuss, 1974).

Obdobně jako se Titmuss nechal inspirovat typologií dle Wilenského, tak po roce 1974 se další autoři typologií inspirovali právě výše zmiňovanou typologií, a to včetně Esping-Andersena (Abrahamson, 2000; Arts & Gelissen, 2002; Van Voorhis, 2002).

2.2.2 Typologie dle Esping-Andersena

V roce 1990 publikuje Esping-Andersen své dílo *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, kde definuje 3 základní režimy sociálního státu – konzervativní, liberální a sociálně-demokratický. Nutno zdůraznit, že analýza a následné modely se vztahují na kapitalistické země v období před pádem železné opony.

Van Voorhis (2002) vidí přínos práce především ve třech dimenzích. Zaprvé se jedná o srovnávací studii empirického sociálně-politického charakteru na větším vzorku zemí, konkrétně se jedná o 18 států. Další přínos představuje budování typologie na teoretickém příspěvku Titmussa a dalších předchůdců v této oblasti, přičemž Esping-Andersenova typologie jasněji vymezuje rozdíly mezi sociálními státy za pomoci tří režimů. A v neposlední řadě studie nabízí definici příčin rozdílného vývoje sociálních států.

Esping-Andersen (1990) definuje režimy sociálních států, které se odvíjí od:

- de-komodifikace,
- stratifikace a
- private-public mixu.

De-komodifikace představuje míru závislosti na trhu a odvíjí se od Marshallova pojetí sociální práva. De-komodifikace nastává, když poskytovaná služba je závislá na právu, a když je možno udržet si živobytí i bez spoléhání se na tržní mechanismy. Naproti tomu zbavování společnosti institucionálních vrstev, zajišťující možnost sociální reprodukce mimo pracovní-právní vztah, představuje komodifikaci.

Otázkou zůstává optimální míra de-komodifikace, neboť při úplné závislosti na trhu (komodifikaci) jsou pracovní síly těžce mobilizovatelné k solidaristické akci, naopak při silné de-komodifikaci jsou silně posílení pracovníci, a tím dochází k omezování autority zaměstnavatele (Esping-Andersen 1990, 1999).

Komodifikace pracovní síly může být viděna jako jedna ze stěžejních příčin vzniku a vývoje sociálního státu na příkladu průmyslové revoluce a prvopočátečního zacházení s pracovníky.

Největší míra dekomodifikace probíhá v sociálně-demokratickém režimu, naopak nízkou mírou se vyznačuje režim liberální. V konzervativním režimu probíhá de-komodifikace vyšším způsobem, než u liberálního (Van Voorhis, 2002).

Stratifikace, též sociální nerovnosti mezi skupinami lidí. Esping-Andersen (1990) zde opět využil Marshallovu teorii, který definoval občanství a sociální třídy. Jádrem určení režimů sociálního státu je předpoklad institucionálního uspořádání a možností absorbování a rozdělení rizik (Esping-Andersen, 1999; Giddens, 1999).

Esping-Andersen (1990, 1999) připouští možnost stratifikaci nahradit pojmem solidarita. Konzervativní režim zastává pozici zachování sociálních tříd, tedy postavení ve společnosti. V liberálním pojetí je rozdělena společnost na dvě skupiny, kde větší část populace je pojištěna a druhá skupina obyvatelstva spoléhá na státní pomoc. V sociálně-demokratickém režimu je kladen důraz na snižování třídních rozdílů pomocí netržních mechanismů.

Posledním faktorem rozdělení režimů je public-private mix, který se orientuje na typ poskytované pomoci a hlavní aktéry.

Konzervativní režim je založen především na etatismu, ale také zde hraje roli korporativismus a příbuznost. Dominantní postavení zastává ze zmíněného mixu veřejná složka, avšak v rámci triády (rodina – trh – stát) má centrální postavení rodina, která je doplněna případnou pomocí státu.

Naproti tomu soukromá složka z mixu je typická pro liberální režim, založený na individualismu a jeho svépomoc s dominantním postavením trhu. Poslední, sociálně-demokratický režim se spoléhá na veřejnou složku mixu s dominantním postavením státu a universalistickým pokrytím (Esping-Andersen, 1999; Van Voorhis, 2002).

Tabulka 2 ukazuje souhrn výše zmiňovaných faktorů a zároveň představuje typy dílčích režimů sociálního státu.

Tab. 2: Modely sociálního státu

Kritérium	Typ sociálního státu		
Titmova typologie	pracovně-výkonový	reziduální	institucionálně-redistributivní
Esping-Andersenova typologie	konzervativní	liberální	sociálně-demokratický
Role: rodiny	centrální	marginální	marginální
trhu	marginální	centrální	marginální
státu	dodatečná	marginální	centrální
Míra de-komodifikace	vysoká (pro živitele rodiny)	minimální	maximální
Hlavní forma solidarity	etastická	individuální	univerzální
Hlavní představitel solidarity	rodina	trh	stát
Odvození sociální pomoci	příspěvek	potřeba	občanství
Příklad země	Německo, Itálie	USA	Švédsko

Zdroj: vlastní zpracování dle Esping-Andersen (1999) a Van Voorhis (2002), 2018.

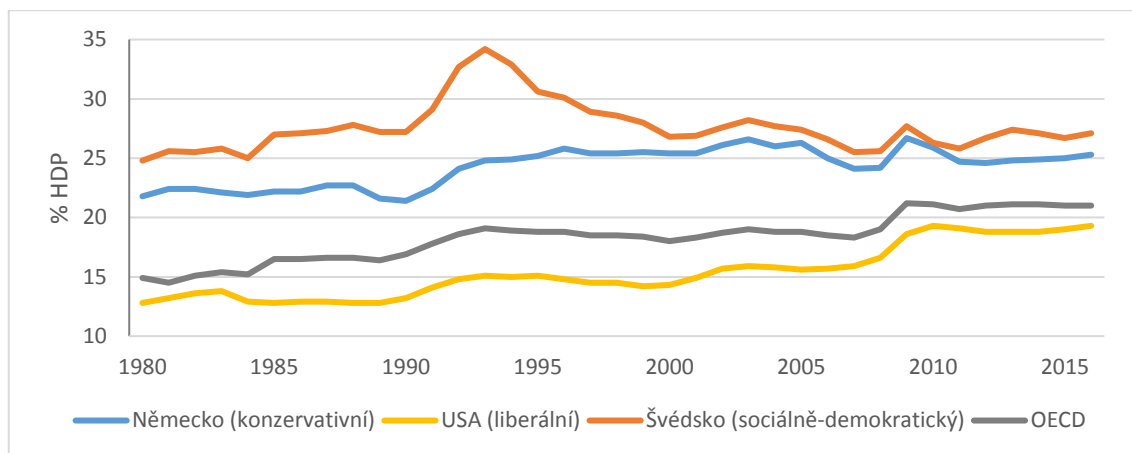
Předcházející rozdělení má i své ekonomické dopady na veřejné rozpočty. Obrázek 1 zachycuje sociální výdaje jako procento HDP třech zemích, přičemž každý stát představuje zástupce jednoho systému sociálního státu, dále je v obrázku zachycen vývoj průměru OECD.

Z obrázku 1 je patrné, že nejvyšší sociální výdaje vzhledem k HDP jsou v sociálně-demokratickém režimu, zde konkrétně ve Švédsku. O něco menší výdaje jsou

v konzervativním Německu, kde nastupuje stát po rodině. A nejmenší sociální výdaje jsou v USA, reprezentantovi liberálního režimu.

Můžeme si povšimnout dvou zjevných nárůstů, kdy první přichází v první polovině 90. let 20. století, což je zjevné především ve Švédsku, kde jsou nejvyšší výdaje v roce 1993, zatímco nejmenší nárůst je viditelný v liberálním USA.

Obr. 1: Sociální výdaje za 1980-2016 (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD (2018), 2018.

Druhý nárůst lze vidět po roce 2008, tedy v době finanční krize. Zatímco Švédsko a Německo zažívají krátkodobější nárůst, který se zvláště v Německu brzy vyrovná, tak v USA pokračuje politika zvýšených sociálních nákladů.

Pokud srovnáme roky 1980 a 2016 (resp. 2008 a 2016), tak nárůst u Německa představuje 3,5 (1,1), u Švédska 2,3 (1,5) a u USA 6,5 (2,7) procentního bodu. Přestože je u liberálního zástupce vidět zjevný nárůst, tak se stále jedná o menší podíl než u ostatních modelů v celém období, navíc dochází k nárůstům relativních sociálních výdajů u všech sledovaných států.

Dále je na grafu patrné, že dochází, zvláště od počátku 21. století, k podobným změnám mezi Německem a Švédskem, kde má stát důležitější roli než v USA.

3 Penzijní systémy

Penze lze charakterizovat jako transfer peněz, ať veřejný či soukromý, případně jako dávku směřující k seniorům, postiženým nebo pozůstalým. Mezi další charakteristickou vlastnost patří pravidelnost příjmu – týdenní, měsíční, případně roční, kterou započne stát, resp. složky k tomu určené, vyplácet na základě splnění definovaných podmínek (Fitzpatrick et al., 2006).

Penze slouží jako zajištění proti biometrickým rizikům (dlouhověkost, postižení) a má za úkol: „...chránit příjemce před nepříznivým vývojem jejich úspor.“ (Hinrichs & Lynch, 2010, s. 355).

Penzijní systém lze představit jako soubor penzijních schémat, jež vyplácejí příjemci transfery. Jednotlivá schémata lze definovat dle financování, penzijních plánů, účasti či modelů.

Mezi hlavní cíle penzijních systémů patří:

- zajištění minimálních životních standardů,
- zajištění životních standardů v penzi odpovídajícím standardům během produktivního života,
- pokrytí různých životních událostí (dlouhověkost, ovdovění, osiření potomků; Andersen, 2015).

3.1 Historie penzijních systémů

Penzijní systém tak, jak ho dnes známe, začal vznikat v druhé polovině 19. století jako důsledek průmyslové revoluce. Avšak historie péče o starší občany začíná již v dřívější době.

Před průmyslovou revolucí byly společnosti zaměřeny především na zemědělskou činnost a problematika sociálního zabezpečení starších osob byla řešena individuálně jako dobrovolný, tedy státem a jejími institucemi neřízený a na něm nezávislý, proces, kdy péči o starší občany přebírala rodina (resp. osoby žijící pod jednou střechou). Tento princip nazýváme mezigeneračními platbami (Verbon, 1988).

Procesy spjaté s průmyslovou revolucí nechávají zanikat systém mezigeneračních transferů, který fungoval po staletí. Proto se lidé v pokročilém věku, někdy rovněž kvůli

zhoršenému zdravotnímu stavu, dostávali často na okraj společnosti, od čehož jim nenapomáhaly ani chudinské zákony (Baldwin, 1990; Verbon, 1988).

Problém stárnoucích lidí řeší prakticky jako první německý kancléř Bismarck v roce 1889, ale plány na ochranu stárnoucích proti chudobě vzniká v Prusku již několik desítek let před tím.

V roce 1810 přichází Leopold Krug s myšlenkou povinného pojištění, za které by následně příjemci plynula paušální sazba – tedy princip jednotného důchodu. Do systému by bylo přispíváno stejnou výší příspěvku pro muže a ženy ve věku mezi 20 a 50 lety. A naopak, ze systému by byla vyplácena příslušející částka, která by se vzrůstajícím věkem rovněž rostla. Ženám by byl přiznán nárok pouze na 75 % částky penze, kterou by získal muž.

Dalším předpokladem bylo, že manželé jsou povinni financovat minimální částkou pojištění ve prospěch jejich žen. Toto opatření mělo vzniknout pro případ dřívějšího úmrtí manžela, s čímž se mohlo pojít případné zanechání vdovy a sirotků. Povinnost by byla předpokladem pro povolení manželství. Cílem bylo snížit porodnost osob z nízkopříjmových skupin a rozbití tzv. kruhu chudoby.

70. léta a počátek let 80. 19. století je věnováno v Německu, které bylo roku 1871 sjednoceno, myšlence paušální sazby, která by ovšem byla financována daněmi. Příznivcem tohoto konceptu byl von Bismarck či tehdy velmi známý profesor veřejných financí Adolph Wagner. Myšlenka tohoto konceptu byla definitivně opuštěna v roce 1881 po politické porážce.

V roce 1889 vznikl první penzijní systém, který byl založen na pojištění, jehož výše se odvíjela od výdělku. Zákon se vztahoval na všechny dělníky od 16 let a některé úředníky s platem do 2000 marek. Základní dávkou byl invalidní důchod, přičemž starobní důchod byl brán jako zvláštní případ invalidního důchodu, což souviselo s předpokladem snižující se zdravotní schopnosti stárnoucích, kteří měli nárok na penzi po 30 letech pojištění. Důchodový věk byl stanoven na 70 let (Schmähl, 2009; Vostatek, 2016).

Esping-Andersen (1990) vidí dva cíle sledované Bismarckem při zakládání penzijního systému. Prvním je upevnění rozdělení sociálních tříd, přičemž pro každou třídu jsou stanovena unikátní práva a privilegia tak, aby byla zdůrazněna příslušná hranice. Druhý cíl je upevnění loajality k monarchii, případně ústředním orgánům státu.

3.2 Klasifikace penzijních systémů

Penzijní systémy lze dělit dle způsobu jejich financování, penzijních plánů a dalších kritérií, která jsou rozebírána dále v textu.

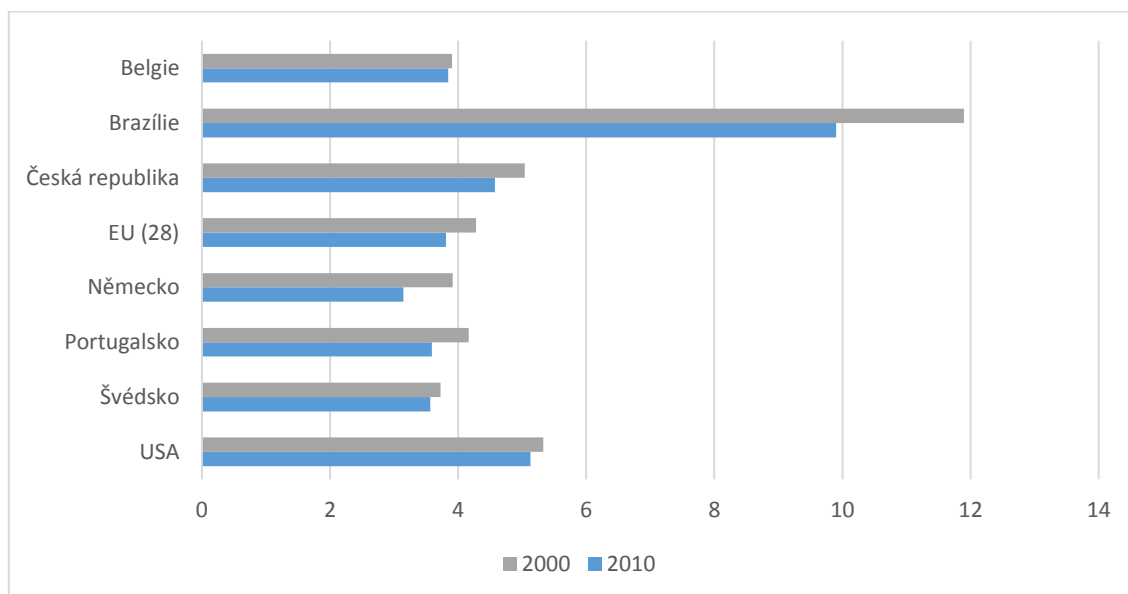
3.2.1 Klasifikace dle financování

Průběžný penzijní systém, též známý jako Pay-As-You-Go (PAYG). Tento systém můžeme sledovat již před institucionalizací penzijních systémů, neboť se jedná o podobu mezigeneračních transferů (Verbon, 1988).

Systém PAYG je postaven na průběžném přeposílání současných příjmů (z daní, pojištění) ve prospěch penzistů namísto akumulace hodnoty na finančních trzích. Předpokladem je sdílení solidarity, tj. břemene mezi generacemi (Jopp, 2016).

Právě zmiňovaná solidarita může zároveň vést k mezigeneračnímu konfliktu v důsledku otázek nároku na výši penze či zvyšování penzí o inflaci (valorizace penzí). Následné nepříznivé mezigenerační vztahy mohou mít příčinu i v recesi ekonomiky, růstu nákladů institucí (administrativy), nízké porodnosti, zvyšujícímu se věku dožití a nárůstu počtu penzistů, tedy snižujícímu se počtu osob v produktivním věku (Peková, 2011; Nisticò, 2013).

Obr. 2: Počet osob v produktivním věku na jednoho penzistu za roky 2000 a 2010

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD (2018), 2018.

Demografickou hrozbu lze vidět na obrázku 2, kde je zachycen počet pracujících na jednoho penzistu dle statistiky OECD. Jak je patrné, tak v každé z vybraných zemích dochází k poklesu poměru osob v produktivním věku na penzistu.

Největší výkyv je vidět v Brazílii, kde v roce 2000 připadalo na jednoho penzistu téměř 12 produktivních osob, dnes se jedná o necelých 10. Citelný úbytek je viditelný i v Německu, které už se i v roce 2000 pohybovalo pod 4 osobami na penzistu.

Fondový systém je spojen s ukládáním finančních prostředků (úspor) do kapitalizovaných fondů. Je zde předpokládáno, že penzista bude žít z výnosů kapitálového majetku a z jeho prodeje.

Zatímco předchozí systém je opřen o mezigenerační solidaritu, tento systém se spoléhá na vlastnická práva (Nisticò, 2013).

Nevýhodou tohoto systému je možnost nízkých výnosů z akcií a nízkých úrokových sazeb (jako po krizi v roce 2008), což s prodlužující se délkou života může přinášet v pozdějším věku finanční problémy.

Větší společnosti soustřeďující se na investování do akcií mohou lépe odolat otřesům na trhu, ale rovněž čelí nákladům plynoucím z pomalejší akceschopnosti v případě negativních výkyvů na finančním trhu. Rizikem systému je investiční riziko (Bikker, 2017).

Poslední ze systémů dle způsobu financování je představován penzijním systémem pomyslných účtů, též NDC z anglického Notional Defined Contribution, který se ujal v polovině 90. let minulého století v Itálii, Lotyšsku a Švédsku, představuje hybridní model předešlých dvou systémů.

V systému NDC má každý jedinec pomyslný účet, kam mu jsou připisovány vklady a připsané úroky (fondový systém), ale reálné výnosy jsou přerozděleny ve prospěch současných poživatelů penze (PAYG).

Systém je tím pádem postaven jak na solidaritě, tak na vlastnických právech, což přináší i oba typy rizik, která jsou ovšem snížena (Nisticò, 2013).

3.2.2 Klasifikace dle penzijních plánů

Další způsob klasifikace je možný na základě definování výplaty penze:

- příspěvkově a

- dávkově definované (Nisticò, 2013).

Příspěvkově definovaný plán (defined contribution, DC) stanovuje výši příspěvkové sazby a výše penze závisí na velikosti odvedených příspěvků a na výnosové míře. Tedy neexistuje zde jistota výše budoucí penze (Krebs, 2010).

Platí zde zjednodušeně rovnice, že součet příspěvků a výnosů je roven následným platbám a nákladům spravujícího subjektu (Sin, 2011).

Dávkově definovaný plán (defined benefit, DB) naproti tomu garantuje výši penzijních dávek, které se odvíjí od počtu let, po kterých byly odváděny příspěvky, a výše příjmu (Krebs, 2010).

Finanční krize prokázala výhodu některých typů DB, neboť odolávají lépe volatilitě finančních trhů (Yermo, 2011).

3.2.3 Ostatní klasifikace

Do penzijních systémů mohou vstupovat jak státní, tak soukromé subjekty. Hlavním aktérem je v tomto případě stát, neboť od jeho regulace se může následně odvíjet výstavba systémů, které mohou mít charakter pojišťovacích ústavů či zaměstnaneckých schémat (Krebs, 2010).

Dále lze dělit penzijní systémy dle:

- účasti:
  - o povinná – typické pro systém PAYG,
  - o dobrovolná – soukromé spoření,
- modelů:
  - o Bismarckův model,
  - o Beveridgeův model (Krebs, 2010; Andersen, 2015).

3.3 Pilíře penzijního systému

Z důvodu snížení rizik (investičních, demografických) je doporučeno vystavovat penzijní systémy na několika pilířích, tedy penzijních schématech (složkách), které společně tvoří celkovou penzi.

OECD (2005) rozděluje penzijní systémy do tří pilířů, které jsou v následujícím textu rozebírány, jedná se o:

- I. veřejný,

II. zaměstnanecký a

III. dobrovolný pilíř.

World Bank (1994) doporučuje rozdělení v rámci pěti pilířů, přičemž nultý by byl shodný s prvním pilířem OECD, to samé u třetích pilířů dle OECD i World Bank. Druhý pilíř OECD by byl rozdělen do dvou složek, první by byla vystavěna jako PAYG DB a druhá jako fondová s DC. Poslední pilíř by byl sestaven na horizontální nefinanční solidaritě (podpora rodiny) a vertikální finanční solidaritě státu. Charakteristiku těchto pilířů dle Světové banky popisuje na základě cílů, forem a financování tabulka 3.

Tab. 3: Pilíře penzijního systému

Veřejné penze			Soukromé penze			
OECD	I.		II.		III.	
	veřejný		pracovní		individuální	
WB	0		1	2	3	4
Popis	univerzální základní/min. dávka testovaný		DB, PAYG	DC, fond	dobrovolný	nefinanční rodinná podpora, sociální programy

Zdroj: vlastní zpracování dle World Bank (1994) a OECD (2005); 2018.

3.3.1 První pilíř

Povinný a veřejně spravovaný, tak je charakterizován první pilíř dle OECD (2005). Podstatnou tohoto pilíře je zajištění základního příjmu pro všechny občany, kteří splňují nárok získání penze (zpravidla se jedná o věkovou hranici), a jeho úkolem je zajištění penzistů proti chudobě ve stáří.

Systém prvního pilíře je doporučeno vytvořit jako průběhově financovaný s definovanými dávkami (World Bank, 1994; Lanoo, 2014).

Schmähl (2009) charakterizuje možnosti základního příjmu z I. pilíře na:

- jednotnou sazbu, která může být financována z:
  - o daní, nebo
  - o paušálních příspěvků,
- jednotná sazba příjmově testována,

- veřejná platba testována na prostředky – v případě, že příjem je nedostatečně vysoký lze jej navýšit na stanovenou úroveň.

Kromě toho je možné vystavení pilíře s druhou povinnou složkou, která může být poskytována veřejně i soukromě. Poslední možností je vybudování pilíře, jehož dávky by byly odvozeny od výše zaplacených příspěvků v rámci sociálního pojištění (Schmähl, 2009).

3.3.2 Druhý pilíř

Zaměstnanecký pilíř slouží pro osoby v pracovně-právním vztahu a výpočty výše příspěvků se zpravidla zakládají na výši mzdy. Existuje zde několik podob systému. Může se jednat o systém PAYG s definovanými dávkami, který bude spravován veřejně či soukromě, další možností je průběžný systém příspěvkově definovaný. Systém může být rovněž fondový, případně NDC (Willmore, 2000; Lanoo, 2014).

Důležitou roli hraje v tomto pilíři pojištění a poskytnutí dávky, která by již neměla sloužit primárně proti chudobě, ale jako zajištění jistých standardů běžných v předdůchodovém věku příjemce, i proto je doporučeno systém volit jako povinný (OECD, 2005).

3.3.3 Třetí pilíř

Poslední z pilířů dle definice OECD (2005) je brán jako dobrovolný a odehrávající se na základě úspor jednotlivců a jeho příjem není součástí organizovaných dávek z penzijního systému. Systém je řízen jednotlivcem a jeho následná výše závisí na podmínkách na trhu. Stát může do třetího pilíře zasahovat pouze jako regulátor podmínek (OECD, 2005; Lanoo, 2014).

V tomto pilíři se nabízí využití nástrojů, kterými jsou penzijní připojištění, investice do akcií, dluhopisů, pozemků a budov atd. (Jílek, 2009; Andersen, 2015).

3.4 Zdanění penzí

Zdaňování penzijních úspor probíhá pravděpodobně ve všech zemích, ale liší se tím, v jaké části „procesu“ jsou úspory sníženy o daň z čehož lze definovat 5 systémů, jejichž praktická aplikace je zachycena v tabulce 4.

Zdaňovány mohou být úspory vkládané do systému, generované výnosy (tj. průběžně, ročně), nebo vyplácené dávky. Tím pádem v jednotlivých systémech nacházíme zdaňovaná (T) a nezdaňovaná (vyňata ze zdanění; E) místa.

Systémy zdaňování jsou:

- TTE – comprehensive income-tax;
- ETT – deferred income tax;
- EET – classical expenditure tax;
- TEE – pre-paid expenditure a
- EEE – tax haven (Willmore, 2000).

Systém TTE, resp. ETT, předpokládá zdanění na dvou místech, a sice na vstupu (výstupu) a v průběhu zhodnocování. Jak lze vidět v tabulce 4 jedná se o nejméně efektivní systém pro střadatele. Naopak systém ETT je z hlediska příjemce daňové povinnosti nejefektivnější.

EET a TEE, tedy systémy se zdaněním na jednom místě, přinášejí nejlepší výsledky pro příjemce benefitů. Existenci posledního systému (EEE) nelze předpokládat, neboť by byl příjemce daně připraven o veškerý potencionální výnos.

Tab. 4: Systémy zdaňování mezd v praktické aplikaci⁸

Typ	TTE	ETT	EET	TEE	EEE
Příspěvek	100	100	100	100	100
Daň (20 %)	- 20	.	.	-20	.
Fond	80	100	100	80	100
Výnos (10 % p. a.)	93	116	159	127	159
Hrubý celkový výnos	173	216	259	207	259
Daň (20 %)	.	-43	-52	.	.
Čistý celkový výnos	173	173	207	207	259
Celkový daňový výnos	43	72	52	20	0

Zdroj: vlastní zpracování dle Willmore (2000); 2018.

⁸ Jednotlivé aplikace jsou odvozeny od stejného základu – je investováno 100 finančních jednotek, daň je ve výši 20 % a příspěvek je vložen do systému na 10 let při roční úrokové míře 10 % p. a.

4 Dánský sociální stát

V rámci této kapitoly bude nejdříve krátce představeno Dánské království, následně bude popsán historický vývoj dánského sociálního státu a zařazen do výše zmiňované typologie sociálních států.

4.1 Dánské království

Dánsko (Danmark) se nachází v severní Evropě a rozprostírá se na Jutském poloostrově a několika dalších ostrovech, z nichž největší jsou ostrovy Fyn a Sjælland. Tato část společně s Faerskými ostrovy a Grónskem tvoří Dánské království.

První státní útvar vznikl roku 980 pod vládou Haralda Modrozuba. Roku 1397 vzniká pod nadvládou Markéty I. Dánské společně s Norskem, které ovládalo Island, a Švédskem, vládnoucím i ve Finsku, Kalmarská unie, která představovala spojení tzv. skandinávských zemích v širším vnímání, naopak užší vymezení představuje pouze Dánsko, Norsko a Švédsko, a na základě jejich jazykové a kulturní blízkosti, která je sdílena dodnes, mohl být vybudován zmiňovaný vztah zemí.

Unie se definitivně rozpadá roku 1523 po odtržení Švédska. Norsko zůstává až do roku 1814 v personální unii s Dánskem, tj. pod vládou dánského panovníka (Budil, 2017).

V současné době je Dánsko členem OSN, NATO, EU a dalších mezinárodních institucí. Oficiální měnou je dánská koruna (Folke, 2018).

4.1.1 Obyvatelstvo

K 1. lednu 2018 bylo evidováno v Dánsku 5 781 190 obyvatel, z nichž necelých 85 % bylo tvořeno Dány. Ze zbývajících množství, více jak 0,5 milionů lidí, mají největší národní zastoupení občané Polska (7,77 %), Sýrie (6,65 %), Turecka (5,5 %) a Rumunská (5 %). V případě obyvatel pocházejících ze zemí EU se jedná o téměř polovinu, v případě post-komunistických zemích jde o více než 20 %. Občané z bývalé Kalmarské unie, tedy skandinávských zemích, tvoří 8,7 %.

Dánská národní církev představuje státní luteránskou církev, ke které se hlásí tři čtvrtiny obyvatel Dánska, v případě výhradně dánských občanů jde o více jak 80 %.

Průměrná délka života je u mužů 79, u žen 83 let. Průměrný věk je 40,6, resp. 42,4 let (Statbank, 2018).

4.1.2 Hospodářství

Dánský hrubý domácí produkt se skládá z necelých dvou procent ze zemědělství, za téměř jednou čtvrtinou se skrývá průmysl a za majoritním podílem 75 % jsou služby, čemuž odpovídá i podobná struktura pracovníků v jednotlivých sektorech.

Na konci roku 2017 nezaměstnanost odpovídala 5,2 % (ekonomicky aktivních bylo 78,7 % obyvatelstva Dánska; Statbank, 2018).

4.1.3 Politický systém

Dánské království je od roku 1849 parlamentní konstituční monarchií. Hlavou státu je od roku 1972 Markéta II., jejíž motto zní: „Boží pomoc, láska lidu, sílu Dánska.“

Panovník nevykonává politická práva, ale kontrasignuje zákony, předsedá Státní radě a podílí se na vytváření vlády, kdy po konzultacích se zástupci politických stran vyzve zástupce strany s největší podporou, aby vytvořil kabinet, který následně monarcha jmenuje. Hlavním úkolem hlavy státu je reprezentace doma i v zahraničí (Kongehuset, 2018).

Zástupcem legislativní moci je dánský jednokomorový parlament (Folketing) se 179 členy (z toho jsou dva zástupci za Faerské ostrovy a dva za Grónsko) volenými na čtyřleté funkční období.

Poslední volby do Folketingu proběhly 18. června 2015, od té doby je v parlamentu 9 politických subjektů. Mezi nejsilnější politické strany patří:

- Sociálně demokratická strana (ve volbách získala 26,3 %, tedy 47 mandátů),
- Dánská lidová strana (21,1 %, 37 mandátů) a
- Venstre (19,5 %, 34 mandátů; Folketinget, 2018).

Strana Venstre je nejstarší politickou stranou v zemi, její historie sahá do roku 1870, a zastává liberální myšlenkový proud. Sociálně demokratická strana vzniká o rok později a to s ohledem na tehdejší sociální podmínky. Dánská lidová strana je velmi mladou stranou, která vznikla roku 2002 (Folketinget, 2018; Venstre, 2018; Dansk Folkeparti, 2018).

Od roku 2016 je vláda složená ze strany Venstre, Liberální aliance a Konzervativců. Předsedou vlády je Lars Løkke Rasmussen (Statsministeriet, 2018).

4.2 Historie dánského sociálního státu

Počátky dánského sociálního státu jsou úzce spjaty se začátkem moderního dánského státu, který je kladen k roku 1849, kdy vznikla nová ústava s demokratizujícími prvky jako je změna absolutistické vlády panovníka na konstituční monarchii⁹, získání volebního práva pro majetné muže¹⁰ či upravení institucionálního uspořádání se sedmi ministerstvy na centrální úrovni (Knudsen, 1991; Hansen, 2013).

Změny přišly v reakci na revoluční rok 1848, kdy březnové demonstrace liberálů přinutily panovníka Frederika VII. k akceptování navrhovaných úprav, což učinil mimo jiné, aby zabránil krvavé revoluci jako v jiných koutech Evropy (Knudsen, 1991; Rapport, 2011).

Mezi lety 1848 a 1864 bylo Dánsko ovládnuto tématem území Šlesvicka-Holštýnka, o které byly vedeny dvě války. První válku s Pruskem (1848-1851) vyhrálo Dánsko, ale na základě mírové Londýnské smlouvy se nestalo toto území součástí Dánska, důvodem bylo členství Holštýnka v Německém spolku.

Po pokusu Dánska včlenit Šlesvicko-Holštýnsko do unitárního státu zareagovalo roku 1864 Německo ve spojení s Rakouskem. Dánsko téhož roku prohrálo válku a přišlo o toto území. Důsledkem prohrané války byl odchod liberálů do opozice a vlády se ujali konzervativci (Rapport, 2011).

Podobně, jako ostatní skandinávské země, tak i Dánsko je v tomto období stále zemědělsky orientovanou zemí. Od 70. let 19. století zde začíná nabírat na intenzitě postupná industrializace země a urbanizace, která zapříčinila další sociálně-ekonomické rozdíly mezi obyvateli měst a venkova, což byl zásadní předpoklad pro začátek budování sociálního státu na území Dánska (Baldwin, 1990; Christiansen & Petersen, 2001).

Vývoj dánského sociálního státu dle Christiansena a Petersena (2001) lze dělit do 5 etap:

- vznik sociálního státu – 2. polovina 19. století-20. léta 20. st.,
- rozvoj sociálních politik – 30. léta 20. st.-1949,
- zlatá éra sociálního státu – 1950-1973,
- omezování a restrukturalizace sociálního státu – 1974-1992 a

---

⁹ Roku 1901 změněna na parlamentní demokracii (Hanse, 2013).

¹⁰ Pro ženy v komunálních volbách od roku 1908 a v obecních od roku 1915. V roce 1978 byla snížena hranice volebního věku z 21 na 18 let (Hansen, 2013).

- čtvrtá sociální reforma – 1993-dosud.¹¹

Vznik dánského sociálního státu je kladen do druhé poloviny 19. století, kdy se nedaří řešit sociální problémy chudinskými zákony. Vzhledem k neúspěchu státního aparátu dochází k rozmachu filantropie, charity a zakládání sociálních organizací určených na různorodou pomoc.

Zmíněné instituce i přes státní zásahy a pomoc drží důležitou roli ve veřejném dění do I. světové války, poté je význam omezován, ale i nadále přetrvává.

Státní řešení přichází v poslední dekádě 19. století, ve kterém dochází ke snahám politických představitelů řešit nastalou situaci, a to i pod vlivem formujícího se hnutí odborů a sílí Sociálně demokratické strany. Hlavními stranami tohoto období je konzervativní strana Højre a liberální strana Venstre, tzv. buržoazní strany (Baldwin, 1990; Christiansen & Petersen, 2001).

Roku 1891 vzniká první z legislativních norem sociálního státu, jedná se o zákon věnující se starým lidem a penzím (více viz kapitola 5). Následuje zákon o zdravotním pojištění (1892), úrazovém pojištění (1898) a pojištěním v nezaměstnanosti (1907). Tyto sociální politiky jsou utvářeny na principu pokrytí celé společnosti (universalismus) a daňového financování (Baldwin, 1990; Nørgaard, 2000).

V souvislosti s touto dobou mluvíme o první sociální reformě v Dánsku (Christiansen & Petersen, 2001).

Meziválečné období znamená úspěch pro Sociálně demokratickou stranu. V roce 1924 poprvé sestavuje Thorvald Stauning svou vládu, která vydrží dva roky, další vládu ustanovuje roku 1929 a premiérem zůstává až do roku 1942.

Od dubna 1929 do listopadu 1935 je ve Stauningově vládě ministrem pro sociální záležitosti Karl Kristian Steinck, který je autorem publikace Budoucnost systému sociálního zabezpečení (Fremtidens Forsørgelsesvæsen), která je pokládána za základní text dánského, potažmo celého skandinávského, sociálního státu, resp. jeho politik. Ve svém díle vytvořil systematickou strategii pro budování sociálních politik (Christiansen & Petersen, 2001; Statsministeriet, 2018).

---

¹¹ Jednotlivá období se mírně liší s obecným vývojem sociálního státu, který byl představen v kapitole 2.1. Zde je nutné reflektovat rozdíl faktorů a příčin ve vývoji sociálních států jednotlivých územních celků (pozn. autora).

Steincke podporoval plná sociální práva s pokrytím celé populace bez ohledu na třídu, věk či pohlaví. Dále také podporoval ženská práva – nejen práva politická, ale rovněž v rámci postavení žen v manželství. Christiansen a Petersen (2001) jeho názory vidí jako rozporuplné, neboť Steincke na jedné straně podporoval jednotlivce a právo na jeho sebeurčení, na straně druhé rodinu s hlavním mužským elementem, což ulehčovalo spolupráci s ostatními stranami konzervativního a liberálního smýšlení.

Steincke podporoval stát jako hlavního garanta pro řešení sociálních rizik a odmítal filantropii, kterou vnímal nejen on, ale i další představitelé Sociální demokracie velmi skepticky, především k filantropii ze strany církví, kde byl myšlenkový rozchod sociální demokracie a náboženských hnutí. Dále Steincke přišel v Dánsku jako první s myšlenkou sterilizace (Christiansen & Petersen, 2001; Petersen & Petersen, 2013).

V roce 1933 dochází k aplikaci sociální reformy od Steinckeho (druhá sociální reforma), která se stala důležitým výchozím bodem pro další vývoj dánského sociálního státu. Reforma obsahoval 3 hlavní myšlenky:

- zvýšení úrovně reprodukce pro dělnickou třídu;
- minimalizace sociálního exkluze v případě ohrožení sociálními riziky;
- najít politický konsensus napříč stranami.

Další vývoj sociálního státu byl přerušena II. světovou válkou a následným poválečným vývojem (Christiansen, Petersen, 2001).

Třetí etapa dánského sociálního státu je označována za zlatý věk, což bylo zapříčiněno rostoucími výdaji na sociální politiky, které bylo umožněno dobrými výsledky ekonomiky, nízké míry nezaměstnanosti a inflace. V tomto období Sociální demokracie ve spolupráci s odbory vytváří rozsáhlejší model sociálního státu. Politiky jsou založeny na univerzalitě, daňovém financování a jasně formulovaných sociálních právech.

Zatímco v roce 1950 představovaly sociální výdaje 8 % HNP, tak v roce 1973 už se jednalo o 23 % a v roce 1982 35 %. Důvodem růstu sociálních politik, a tedy i nákladů na sociální stát byly:

- modernizace a ekonomický růst – národní hospodářství procházelo změnami ve struktuře ekonomiky ze zemědělství na průmysl, později na služby, při 10% a i vyšším ekonomickém růstu, zároveň rostla migrace do měst a zvyšoval se počet žen na trhu práce;

- silný vliv Sociální demokracie a politická struktura – mezi lety 1950 a 1973 vládla v koalici Sociální demokracie 17 let a spolupracovala při vytváření politik s odbory a ostatními politickými stranami;
- studená válka vytvořila klima vedoucí ke konsensu a rozvoji sociálního zabezpečení, a to zvláště na základě minulých zkušeností jiných evropských států s nacismem a komunismem;
- rozvoj víry v racionálně-vědecké myšlení sociálních inženýrů – sociální oblast a její rozšiřování nebyly vnímány jako rozhodování politické, ale vědecké (Christiansen & Petersen, 2001; Statsministeriet, 2018),

V roce 1964 přichází pro Sociální demokracii šok, neboť dvě hlavní buržoazní strany přichází s návrhem zřízení výboru pro přehodnocení systému sociálního zabezpečení, do té doby Sociální demokracie vnímá sociální oblast jako čistě své téma. Práce výboru vyústila k tzv. třetí sociální reformu.

Cílem třetí sociální reformy byla prevence a individualizace, tedy přizpůsobení potřebám jednotlivce a jeho specifickým okolnostem, pro což byl nutný dobře fungující systém s vysoce kvalifikovanými pracovníky.

Další rozvoj je přerušen ekonomicko-politickou krizí. Zatímco svět je ovlivněn ropnými krizemi, tak Dánsko i výsledkem voleb, kdy radikální pravice získává 16 % hlasů a revoluční levicová strana 5 %, což mimo jiné znamená propad podílů tradičních stran z 90 na 58 %.

V 70. a 80. letech 20. století nepřicházejí žádné větší reformy jako ve Velké Británii pod vládou lady Thatcher nebo v USA v čele s Reaganem.

Počátek 90. let ovlivněn strategií aktivace a posílení flexibility v sociálních politikách, tedy čtvrtá sociální reforma. V tomto období jsou zpříšňovány podmínky a zkracovány doby nároku, rovněž se znovuobjevuje otázka zdrojů financování.

Tato reforma proběhla bez rozsáhlejších politických debat, a proto je označována za „tichou revoluci“ (Christiansen & Petersen, 2001).

V současné době Dánsko i obecně sociální státy hledají nové možnosti a koncepce řešení. Současná Rasmussenova vláda hledá možnosti, jak omezit sociální politiky, a tím náklady na veřejné rozpočty tak, aby se mohla v budoucnu snížit daňová zátěž, která je pro vysokopříjmové skupiny přes 50 % (Schroeder, 2015; Local, 2015).

4.3 Typologie dánského sociálního státu

Dánský sociální stát, jak byl představen v předcházející kapitole, se zakládá na:

- silném postavení státu;
- omezené roli trhu a rodiny;
- principu universalismu;
- poskytnutí pomoci odvíjející se od občanství.

Výše uvedené znaky nacházejí nejvíce shodu s institucionálně-redistributivním modelem dle Tittma, tedy se sociálně-demokratickým režimem z typologie Esping-Andersena. Mezi tento režim jsou řazeny, kromě Dánska, i Švédsko, Norsko a Finsko.

V souvislosti s tím uvedl premiér Rasmussen na přednášce na Harvardu, že nordický model může být některými považován za socialismus, ale „...Dánsko je daleko od socialistické plánované ekonomiky, Dánsko je tržní ekonomika“ (Local, 2015).

Kautto (2009) poukázal ve svém díle o skandinávských zemích v rámci kvantifikace dle daňového výnosu srovnaného k HDP z důvodu velké části financování sociálních politik z tohoto příjmu státu. Jako druhý ukazatel byl zvolen podíl sociálních výdajů k HDP. Následně byla data seřazena od nejvyšších po nejmenší.

Ze stejného principu vychází i tabulka 5, která představuje novější data pro zpracování. V rámci srovnání nebyly využity země bývalého východního bloku a státy, u kterých scházel údaj alespoň v jednom sledovaném období, celkem bylo hodnoceno 22 zemí.

Z tabulky 5 vyplývá, že v rámci daňového výnosu, se první sledovaný rok pohybuje Švédsko na prvním místě a následně se propadá na sedmou pozici. Na předních pozicích se stabilně drží Belgie s Francií. Skandinávské země můžeme rozdělit na skupinu, která se pohybuje v prvé desítce (Dánsko, Finsko a Švédsko), dále na Norsko, které se umísťuje od 8. do 16. místa, tedy osciluje kolem poloviny v rámci těchto zemí společně s Německem, a Island, který se pohybuje na úplném konci, podobně jako liberální zástupce, USA.

U pořadí sociálních výdajů je pořadí opět proměnlivé. V rámci skandinávské skupiny má nejvyšší umístění Dánsko, následuje Švédsko, u kterého je viditelný propad z prvé pozice na konec první třetiny, a Finsko. Norsko se drží na konci prvé čtvrtiny a Island se pohybuje v polovině žebříčku, zvláště v roce 2010 a 2015.

Silné zastoupení sociálních výdajů má rovněž Belgie a Francie, což je reflektováno i jejím pořadím v rámci daňových výnosů. Německo opět osciluje kolem poloviny a USA na závěru žebříčku zemí.

Tab. 5: Pořadí vybraných zemí OECD dle daňového výnosu a sociálních výdajů

Země	Daňový výnos			Sociální výdaje		
	1990	2010	2015	1990	2010	2015
Dánsko	7	2	5	2	1	1
Finsko	5	6	2	3	8	4
Island	18	21	22	17	12	12
Norsko	8	16	12	6	5	8
Švédsko	1	7	7	1	2	7
Belgie	2	3	3	4	3	3
Francie	3	1	1	5	4	2
Nizozemsko	4	15	13	7	10	9
Německo	9	8	10	12	11	10
Itálie	10	4	4	9	6	6
Velká Británie	17	13	15	14	13	17
USA	19	18	18	20	22	21

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD (2018), 2018.

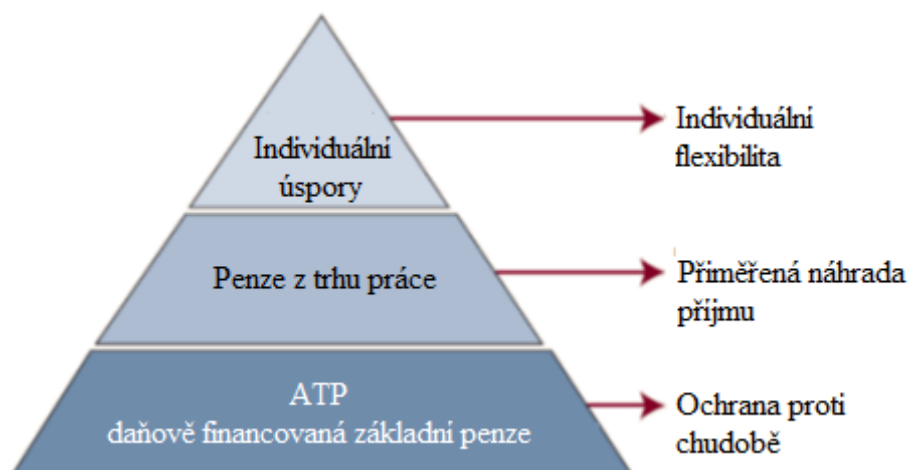
V souvislosti s těmito rozdíly Kautto (2009) na jednu stranu přiznává, že skandinávské země mají podobné základní parametry sociálního státu (daňové financování, universalismus, veřejná odpovědnost, rovnost), ale na druhé straně se pojetí sociálního státu a jeho politik čím dál více rozchází.

5 Dánský penzijní systém

Současný dánský penzijní systém je tvořen třemi pilíři¹², které dodržují strukturu doporučovanou World Bank (1994) i OECD (2005), jak ukazuje obrázek 4 zobrazující systém pyramidově.

První pilíř má dvě složky a tvoří základ penzijního systému, jehož primárním úkolem je zabezpečení penzistů proti chudobě. Následuje penze z trhu práce, která představuje nadstavbu. Tato položka by měla příjemci umožnit žít stylem, který bude adekvátní předchozím životním standardům. Vrcholem celé penzijní soustavy jsou individuální úspory (spoření, investice apod.), které mohou umožnit vyšší životní styl.

Obr. 3: Schéma dánského penzijního systému

Zdroj: vlastní zpracování dle ATP (2018), 2018

5.1 Historie dánského penzijního systému

Dánský penzijní systém začíná psát svou historii roku 1891, tedy dva roky po vzniku německého penzijního systému založeném na pojištění, jehož inspirace mimo jiné vycházela ze zprávy dánské vládní komise z roku (Nørgaard, 2000).

Přijetí zákona věnujícímu se otázce chudobě starých lidí předcházelo 40 let debat nad jeho podobou a financováním. Zákon byl předložen 9. března 1891, přijat 28. března a v platnost vstoupil 1. července téhož roku.

---

¹² Dle jednotlivé literatury věnující se tomuto tématu může třídění lišit v zařazení systému ATP, např. Andersen (2016) jej dává jako druhou složku 1. pilíře, zpráva MMF jej zařazuje do 2. pilíře (Papageorgiou & Turk, 2017). Petersen (1995a) používá členění na 4 stupně, pokud člení dílčí části do pilířů, tak systém ATP zařazuje do prvního pilíře, čehož se bude držet i následující text.

Dávka vzniklá zákonem byla určena osobám nemajetným, jednalo se tedy o dávku příjmově testovanou. Krom osob nesplňujících nízký příjem byli vyloučeni i občané, kteří nemohli být považováni za čestné, nebo jejich potřeba měla základ v exekuci majetku. (Petersen, 1995a).

Další podmínkou bylo dosažení věkové hranice šedesáti let s minimálně desetiletým předcházejícím pobytem v Dánsku. Financování dávky bylo průběžné a zdrojem se stal daňový příjem státu, což jej odlišuje od německého modelu (Hinrich, 2009; Petersen, 2009).

V roce 1901, tedy o 10 let později, bylo evidováno 241 200 osob ve věku 60 a více let, což představovalo 9,86 % populace (Statbank, 2018).

Vyplácení dávek bylo dáno do kompetence místním úřadům, mezi jejichž pravomoce patřilo i „... stanovit úroveň dávky postačující pro skromný život“ (Petersen, 1995a, s. 2). Polovina nákladů na dávky byla hrazena státem (Petersen, 1995a).

Vágní formulace o určení výše dávky vedla k odlišnostem ve vyplácení benefitů. Místní úřady začaly vytvářet vzorce pro výplatu dávek, které se staly základem pro penzijní reformu v roce 1922 (Petersen, 2009).

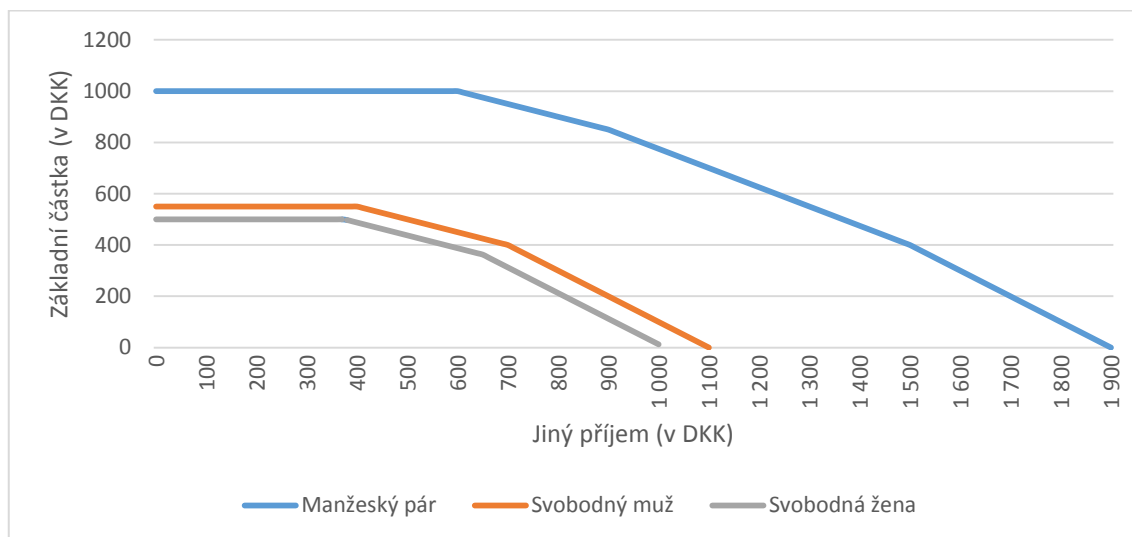
Reformou došlo po jednatřiceti letech ke sjednocení výše dávek dle vzorců, které odlišovaly příjemce dle statutu (manželé, svobodný muž či svobodná žena) a místa pobytu. Toto uspořádání pro obyvatele Kodaně zachycuje obrázek 5.

Jak je vidět, tak manželé, kteří byli oba v penzi, pobírali dávku ve výši 1 000 DKK, pokud jejich příjem, jiný než penze, dosahoval max. 600 DKK. Při vyšších příjmech začala úroveň pobírané dávky klesat.

V první fázi klesala částka o 0,5 DKK při další vydělané 1 DKK nad 600. Snižování se dále zvyšovalo na 0,75 DKK (od necelých 900 DKK) a na 1 DKK (od 1 500 DKK). Výdělek nad 1 800 DKK předznamenával nulovou výši pobírané dávky.

Krom sjednávání výše dávky reforma přinesla i zvýšení penzijního věku z 60 na 65 let, ale v reakci na Velkou hospodářskou krizi se věk opět snížil na 60 let. Důvodem byla snaha zmírnit následky krize, tedy umožnit seniorům jisté zabezpečení a zároveň pozice obsazené těmito lidmi uvolnit pro osoby v produktivním věku. Věk se znovu zvýšil na 65 let po II. světové válce (Petersen, 1995a).

Obr. 4: Závislost výše základní částky na jiném příjmu pro obyvatele Kodaně v roce 1922 (v DKK)

Zdroj: vlastní zpracování dle Petersen (2009), 2018.

V tomto období dochází ke znovuotevření debaty nad způsobem financování penzijní dávky. Strany označované jako buržoazní (Højre a Venstre) preferují systém pojištění jako v Německu, nebo jeho doplnění do stávajícího čistě daňového penzijního systému. Levicové strany (Sociálně demokratická strana a Sociálně liberální strana) obhajují daňový systém financování. Debata tímto neskončila a pokračovala i v dalších letech, krom krátké odmlky během II. světové války.

Další reforma byla přijata roku 1956, která přinesla tzv. přestávku pro zámožné, neboť bylo zrušeno testování dávky na příjem. Přijetím se mění název normy na Zákon o národním penzijním systému (Folkepensionsloven), zvyšuje se penzijní věk na 67 let (pro svobodné ženy na 62) a státní úředníci získávají penzi určenou jako procento dle platu, který předcházel jejich odchodu do penze (Petersen & Petersen, 2009).

V roce 1964 padá rozhodnutí o změně vzorce a během následujících 5 let se postupně zvyšuje částka, která je testována na získání dávky, z 3 000 na 7 200 DKK, čímž se má zvýšit celkový příjem pracujícím nízkopříjmovým skupinám (Petersen, 2009; Andersen, 2016).

Ten samý rok vzniká penzijní příspěvek z trhu práce (ATP), který narušuje do té doby dodržovaný princip univerzality. ATP je zákonem povinné pojištění pro zaměstnance s minimálně desetihodinovou pracovní dobou. Systém je založen na odpracovaných hodinách, ne na výdělku (Petersen, 1995a).

ATP je inspirován stejnojmenným švédským schématem z roku 1959. Ve Švédsku je model ATP v rámci penzijního systému mnohem dominantnější a dokonce se dočkal označení „korunovačního klenotu“ penzijního systému (Bingley et al., 2004).

Roku 1986 jsou publikovány 2 zprávy o starobních penzích a obě zdůrazňují dva hlavní problémy. První je riziko budoucího rozdělení národu, kdy je jen třetině populace poskytnuto doplňkové důchodové zabezpečení a zbytek obyvatel se musí spoléhat na zákonný důchodový systém.

Druhý problém je v zátěži na státní rozpočet, která je prohloubena i změnou demografické struktury. Příjmové nerovnosti by pravděpodobně vyvolaly politický tlak na zvyšování základní dávky.

Výsledkem obou zpráv je nutnost zavedení fondového systému, který by pomohl snížit příjmové nerovnosti a snížil by nároky na veřejné finance. K tomuto návrhu vzniká o dva roky později vládní komise.

Na přelomu 80. a 90. let existují různá příspěvková schémata odvozená od příjmů ze zaměstnání a jejich následnému kapitálovému akumulování a investování. Schémata jsou vytvářena na základě kolektivních smluv¹³ a je jimi pokryto v tomto období zhruba 75 % pracujících (Petersen, 1995a).

V roce 1993 je ustanoveno povinné pojištění pro pracující osoby, přičemž podmínky jsou nadále ustanovovány v kolektivních smlouvách. Nová schémata začínají na odvodech ve výši 0,9 % z příjmu zaměstnance a postupně roste až na 9 %. Jak Petersen poznamenává: „To znamená, že dalších 50 let bude systém zrát“ (Petersen, 1995a, s. 6).

5.2 Věk odchodu do penze

Základní podmínkou pro čerpání penzijních nároků je dovršení stanoveného věku (speciálními případy je předčasná a částečná předčasná penze, viz dále). Jak již bylo zmíněno, věk se v průběhu více jak staleté existence penzijního systému měnil. První stanovený věk byl 60 let, následovalo krátké zvýšení na 65 a v důsledku krize došlo opět k jeho snížení.

---

¹³ Princip kolektivních smluv nacházíme i u minimálních mezd, která není dána jednotně, ale určena jednotlivě dle sektorů a profesních úrovní, což funguje například i ve Švédsku, Finsku či Itálii (Rumscheidt, 2015).

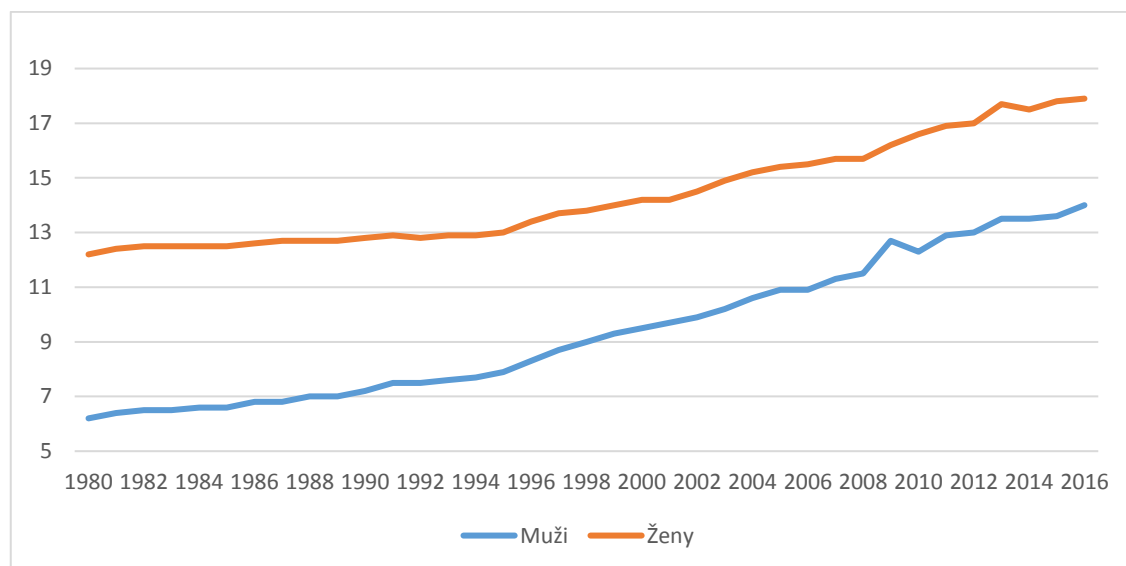
Zákon o sociálním důchodu č. 1239 z 13. října 2016 v aktuálním znění říká, že osoby narozené před 1. lednem 1954 mohou odejít do penze ve věku 65 let¹⁴, tento penzijní věk je nastaven od 1. července 2004. Osoby po tomto datu jsou rozřazeny do 5 intervalů a věk odchodu do penze je postupně zvyšován. Pro osoby narozené:

- od 1. ledna 1954 do 30. června 1954 se jedná o 65 ½ roku;
- od 1. července 1954 do 31. prosince 1954 – 66 let;
- od 1. ledna 1955 do 30. června 1955 – 66 ½ let;
- od 1. července 1955 do 31. prosince 1962 – 67 let;
- od 1. ledna 1963 dále se jedná o 68 let (Vidlund, 2009; Lov om social pension nr. 1239, 2017).

První změny se týkají osob narozených v první polovině roku 1954, tedy osob s nárokem na odchod do penze v první polovině roku 2019, který bude v tomto případě posunut do druhé poloviny roku.

K navyšování penzijního věku se rozhodli dánští zákonodárci vzhledem k narůstajícímu věku dožití po dosažení 65. roku života, což ukazuje i obrázek 6, kde je vidět postupný nárůst od roku 1980 do roku 2016 o 8 let u mužů a u žen 5,7 let.

Obr. 5: Předpokládá doba dožití po 65. roce života v letech 1998-2080 (v letech)

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

¹⁴ Lov om social pension nr. 1239 (2017) rovněž stanovuje možnost udělení řádné penze osobám s trvalou pracovní neschopností, o které rozhoduje zdravotní koordinátor a je vymezena zákonem a dalšími předpisy.

Rozhodnutí o zvyšování věku padlo již v roce 2006 na základě Welfare Reform, kde byla stanovena průměrná doba strávená v penzi na 14,5 let. Implementace návrhů do legislativy proběhla v roce 2011. Cílová věková hranice je 70 let, která by měla být určena osobám narozeným od roku 1970, což v současné době zákon neuvádí (Andersen, 2016; Lov om social pension nr. 1239, 2017).

Další součástí reformy je i rozhodnutí, že každých 5 let se bude otázkou věkové hranice zabývat parlament, který může rozhodnout o snížení této hranice max. o 6 měsíců, nebo jej zvýšit o 12 měsíců nahoru, a tyto změny musí být vyhlášeny 15 let předem (Andersen, 2016).

5.3 Předčasná penze

Dobrovolná předčasná penze (Efterløn) je určena jak zaměstnancům, tak živnostníkům, kteří se stali členy dobrovolného fondu pojištění v nezaměstnanosti a odváděli 30 let před žádostí o předčasnou penzi příspěvky do fondu, z kterého jsou rovněž vypláceny dávky v nezaměstnanosti. Dříve je bylo nutné odvádět 25 let za sledované období, které bylo 30 předcházejících let (OECD, 2015).

Mezi další podmínky patří minimální příjem za poslední 3 roky ve výši 228 348 DKK pro rok 2018 a splnění věkového limitu, v současné době je minimální limit nastaven na 60 let, maximálně 64 let, ale podobně jako u starobní penze bude docházet k navyšování tohoto věku. Postupné úpravy jsou navrženy tak, aby se zvyšoval věk odchodu do starobní i předčasné penze se stejným věkovým rozestupem pěti let pro osoby narozené do konce roku 1955. Pro osoby narozené po tomto datu dochází k postupnému snižování rozestupu až na 3 roky. Změny jsou zachyceny v příloze A (Borger, 2018).

Osobám v předčasné penzi jsou vypláceny příspěvky z výše zmíněného fondu nezaměstnaných a vládního rozpočtu, z něhož pochází kolem 85 % (Vidlund, 2009).

Tab. 6: Počet příjemců v letech 2002-2016 (v tis. příjemců)

Kategorie	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
Počet příjemců (v tis.)	168	186	157	137	122	102	88	68

Zdroj: vlastní zpracování dle Vidlund (2009) a Statbank (2018), 2018.

V tabulce 6 je vidět vývoj počtu osob v předčasné penzi. Nejvyššího počtu bylo dosaženo ve sledovaném období v roce 2004 a od té doby je vidět klesající tendence zájemců, což může být dáno mimo jiné zvyšujícími se nároky na případné zájemce.

Celkové výdaje pro příjemce dávky se obdobně snižují z 24 855 mil. DKK v roce 2005 a o pět let později na 22 792. V roce 2015 částka činila 16 391 mil. DKK a v roce 2018 by se mělo jednat o částku pod 10 000 mil. DKK (Moderniseringsstyrelsen, 2018).

5.4 Částečná předčasná penze

Zákon o částečné předčasné penzi vstoupil v platnost roku 1987 a zavádí možnost kombinovat penzi s pracovním úvazkem, což je navázáno na několik podmínek, kdy žadatel musí:

- splňovat věkovou hranici – 60 až 65 let;
- mít bydliště v Dánsku;
- být zaměstnaný na plný úvazek minimálně 10 let z posledních 20 let před podáním žádosti, to samé musí splňovat u penzijního systému ATP;
- dále pokračovat v práci 12 až 30 hodin v týdnu;
- být účastníkem programu ATP;
- pracovat nejméně 18 z poslední 24 měsíců v Dánsku;
- u osob pracujících jako živnostníci je požadováno naplňovat činnost po dobu 4 let z rozhodného období pěti let před žádostí (z toho minimálně 9 měsíců za poslední rok) a zároveň bude muset snížit pracovní dobu na 18,5 hodin týdně (Guardiancich, 2010).

Částečná předčasná penze vznikla koncem 80. let ve snaze umožnit starším osobám částečný přechod a zároveň dát možnost lidem v produktivním věku na trhu práce (Petersen, 1995a).

V současnosti mohou do systému vstoupit jen osoby narozené před rokem 1959 a činnost částečné předčasné penze bude ukončena v roce 2025¹⁵. Důvodem zrušení je nevelký zájem na rozdíl od předčasné penze (ATP, 2018; Borger, 2018; Petersen, 1995a).

Výše penze se odvíjí od odpracovaných hodin, pro příjemce částečné předčasné penze se jedná při odpracování 12 hodin týdně o 123 886 DKK ročně (při 30 hodinách týdně o 34 688 DKK ročně). Jedna hodina snížení pracovního úvazku představuje zvýšení penze o 4 956 DKK ročně.

---

¹⁵ Tím pádem osoby v systému dosáhnou řádného důchodového věku a budou již součástí řádné starobní penze.

Pro živnostníky se jedná o 90 504 DKK ročně při fixním týdenním úvazku 18,5 hodin (Borger, 2018).

V roce 2002 bylo evidováno 2 425 příjemců a roční náklady, které jsou financovány prostřednictvím daní, dosahovaly 174,1 milionů DKK, o rok později se jednalo již jen o 1 900 příjemců s dávkami v celkové hodnotě 133,2 milionů DKK. V roce 2005 klesl počet pod tisícovku na 770 částečných penzistů s 59,4 miliony DKK v podobě dávek (Vidlund, 2009).

V roce 2017 bylo evidováno 242 příjemců částečně penze a bylo jim vyplaceno přibližně 10 milionů DKK (ATP, 2018).

5.5 První pilíř

První pilíř dánského penzijního systému se skládá ze dvou složek, a sice ze státní penze (Folkepension) a penzijní příspěvku z trhu práce (ATP; Andersen, 2016).

5.5.1 Státní penze

Základní částka (Grundbeløb) je primární složka dánského penzijního systému, její pokrytí je univerzální a odvíjí se od příslušnosti k dánskému státu. Nárok na plnou dávku vzniká, pokud občan strávil v Dánsku plnou dobu mezi 15. a 65. rokem, tedy 40 let, do čehož lze zahrnout i dobu, po kterou osoba pracovala na dánské lodi či pracovala pro Dánsko (zaměstnanec velvyslanectví, zastoupení aj.), případně po dobu studia mimo zem (Petersen, 1995a, Lov om social pension nr. 1239, 2017).

V případě kratší doby než je 40 let, je částka proporčně krácena.¹⁶ Zapojení do systému je tedy automatické¹⁷ a nárok na výplatu dávky vzniká dovršením příslušného věku, v současnosti 65 let. Nárok nevzniká u příjemců předčasné penze a částečné předčasné penze, kteří jsou do systému automaticky převedeni v 65. roce života a naopak je jim odebrán nárok na předčasnou, resp. částečnou předčasnou, penzi (Petersen, 1995, Andersen, 2015).

System je financován metodou PAYG a to prostřednictvím daňových výnosů, přičemž není určena specifická daň, jejíž výnos by byl určen pro výplatu. Administrativa spojená

---

¹⁶ Pokud osoba stráví 30 let v Dánsku a 2 roky v zahraničím jako student v období 14 až 15 let, pak je započítatelná doba 31 let (počítá se doba od 15. roku) a osobě přísluší 31/40 určené výše částky.

¹⁷ Petersen využívá pojem povinná („mandatory“, 1995a, s. 3), avšak pro rozlišení je v textu používán pojem automatická (pozn. autora).

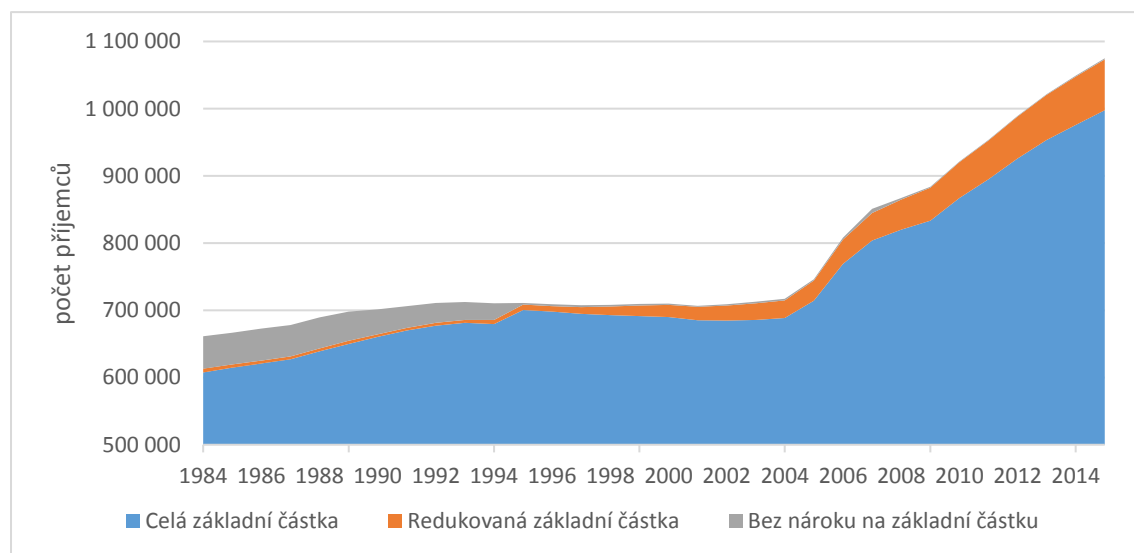
se žádostí o penzi a dalšími příspěvky dopadá na Udbetalig Danmark. Výplatu dávek zajišťují jednotlivé obce pro příjemce na svém katastru, načež jim centrální vláda posílá prostředky (Andersen, 2016; ATP, 2018).

Základní částka je dávkově definovaná a podmíněna testováním na příjem. Testovaný příjem zahrnuje výdělek penzisty mimo složky z penzijního systému. Krácení probíhá od stanovené částky o 30 %, tj. při výdělku 100 DKK nad stanoveným limitem je základní částka krácena o 30 DKK. Krom toho je stanoven i příjem, od kterého již není dávka poskytována (Petersen, 2009).

Základní částka je valorizována v závislosti na indexaci mezd, kdy při růstu průměrné mzdy nad 2 % jsou alokovány 0,3 % na zvýšení částky příjemcům. Mezi lety 2016 a 2023 se valorizace odvíjí od změn cenové hladiny (Andersen, 2015).

V roce 2018 byla stanovena základní částka na 74 844 DKK ročně, krácení dávky začíná, pokud jiný příjem přesáhne 322 500 DKK a od 565 800 DKK není dávka poskytována (Beskæftigelsesministeriet, 2018).

Obr. 6: Počet příjemců základní částky dle nároku za leden v letech 1984-2015 (v osobách)

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

Na obrázku 7 lze vidět vzrůstající počet příjemců základní částky. Zatímco v polovině 80. let byl celkový počet na úrovni 660 tis. osob, tak o 30 let později se jedná o téměř 1,1 milionů. Velký nárůst počtu penzistů je viditelný po roce 2004, kdy byla snížena věková hranice z 67 na 65 let.

Dále si můžeme povšimnout změny struktury, kdy od počátku sledovaného období do roku 1996 ubývá rapidně osob, které nemají nárok na základní částku z důvodu příjmu vyšších, než je možné pro vyměření dávky, a zároveň vzestupu počtu příjemců redukované základní částky.

Tyto dva efekty se zdají být provázané a úbytek jedné skupiny je nahrazován druhou skupinou, důvodem může být navyšování hranice pro příjmové testování. Pokud porovnáme počátek sledovaného období a jeho konec, tak zjistíme, že osob bez nároku v roce 1984 představuje 8 % a v roce 2015 je s redukovanou základní částkou o jeden procentní bod méně příjemců.

Krom základní částky existuje systém testovaných příspěvků, mezi které patří:

- penzijní příspěvek;
- dodatečná penzijní dávka;
- další příspěvky (Andersen, 2016).

Penzijní příspěvek (Pensionstillæg) je další součást sociálního zabezpečení proti chudobě ve stáří. Od roku 1994 penzijní příspěvek převyšuje výši základní částky. Dávka je rovněž testována, ale krom příjmů z výdělků je testován i příjem partnera (partnerky), dále kapitálový a penzijní příjem bez základní částky (Vidlund, 2009; Andersen, 2015).

V roce 2018 dosahuje příspěvek výše 80 736 DKK pro osamělého penzistu (svobodný a samostatně bydlící), resp. 39 996 DKK pro jednoho z manželů nebo osobu žijícího ve společné domácnosti. Krácení probíhá od částky 71 200 (142 800) do 332 500 DKK (267 800), kdy penzijní příspěvek není přiznán. Krácení probíhá o 30,9 % (32 %; Beskæftigelsesministeriet, 2018).

Tab. 7: Roční náklady na základní částku a penzijní příspěvek

Kategorie	2000	2005	2006	2010	2015
Výdaje na státní penzi: v mil. DKK	55 825,6	71 925,3	78 792,0	96 279,9	120 493,5
% HDP	4,21	4,54	4,68	5,32	5,94

Zdroj: vlastní zpracování dle Moderniseringsstyrelsen (2018); 2018.

V tabulce 7 jsou uvedeny náklady na základní částku a penzijní příspěvek, které se postupně zvyšují pod vlivem nárůstu počtu příjemců dávek, ale rovněž růstem samotných

dávek, což potvrzuje i procentní podíl na HDP, který se během 15 let zvedl o 1,73 procentního bodu.

Dodatečná penzijní dávka (Den supplerende pensionsydelse) byla zavedena roku 2003 a v roce 2018 byla stanovena v plné výši na 17 200 DKK. Při krácení v rozmezí 20 500 až 86 000 DKK a od horní hranice krácení není částka vyplácena (Beskæftigelsesministeriet, 2018).

Další příspěvky jsou zaměřeny na:

- teplo – dávka vzniklá v roce 1981 je individuální příspěvek, který je testovaný majetkově a mohou ho získat jen osoby s velmi nízkým příjmem;
- bydlení – tímto příspěvkem z roku 1978 může být uhrazena až polovina nákladů spojená s bydlením a je brána jako nezbytná součást na ochranu proti chudobě starých osob, dávka je rovněž testována;
- další individuální příspěvky, často ve zdravotnictví (Andersen, 2015).

5.5.2 ATP

System penzijního příspěvku z trhu práce (Arbejdsmarkedets Tillaegspension, ATP) vznikl roku 1964 a je povinný pro všechny zaměstnance ve věku 16 až 65 let, pokud odpracují týdně více jak 9 hodin. Penzijní příspěvek se tak odvíjí od počtu odpracovaných hodin (Bingley et al., 2004; Guardiancich, 2010).

Příspěvek se skládá ze dvou částí. Třetina je odváděna z příjmu zaměstnance a zbylé dvě třetiny hradí zaměstnavatel.

Od 1. ledna 2018 je sazba příspěvku do ATP za týden při odpracování:

- 9 – 17 hodin na straně zaměstnance 8,30 DKK, u zaměstnavatele 16,60;
- 18 – 26 hodin – 16,60 DKK (33,20);
- nad 27 hodin – 24,9 DKK (49,80; ATP, 2018).

V případě rodičovské dovolené, nezaměstnanosti nebo u osob v předčasné a částečné penzi, hradí příjemci příslušných dávek 1/3 a zbývající část hradí příslušná obec, příp. stát. Dále je možné dobrovolné zapojení do systému. V roce 2017 bylo evidováno 91 % dánské populace ve věku 25-60 let jako platící členové systému ATP (ATP, 2017).

O změně výše příspěvků je rozhodováno na základě rozhodnutí tripartity (vláda, zástupci zaměstnanců a zaměstnavatelů; Vidlund, 2009).

V období 2009 až 2015 nedocházelo k úpravám ve výši příspěvku, což vedlo k zástupce odborů a zaměstnavatelů k návrhu zvýšení tak, aby výše plného měsíčního příspěvku korespondovala s cca 1 % průměrné mzdy, což byl zpočátku cílový stav (Petersen, 1995a; Vidlund, 2009).

System spravuje stejnojmenná nezávislá organizace, která spravuje výběr příspěvku, jejich zhodnocování a výplatu příspěvků (ATP, 2018).

Dávku získává osoba, která dosáhla požadovaného věku, v současnosti stejně jako u státní penze, 65 let, po zbytek příjemcova života. Na plnou výši příspěvku má nárok osoba přispívající do systému od 18 let po celou dobu pracovního života.

V roce 2017 byla roční dávka ve výši 23 500 DKK, což zhruba odpovídá 32 % základní částky. Průměrná dávka ze systému ATP byla 14 900 DKK (63,4 % proti maximální roční dávce) a pro osoby, které dosáhly v roce 2017 penzijního věku, byl průměr 15 700 DKK (66,8 %; ATP, 2017).

Tento nízký poměr je dán mimo jiné rokem založení, od kterého v roce 2017 uběhlo 53 let. Tím pádem první osoby, které celý pracovní život přispívaly do systému ATP, začaly odcházet do penze v roce 2011. Dnes tyto osoby dosahují věku do 72 let. Dle údajů Statbank (2018) penzisté ve věkové skupině 75 a více let jsou zastoupeni 42 % na celkovém množství příjemců penze.

Dalším faktorem je počítaná časová doba, neboť plný vstup na trh práce přichází po 20. roku života, u studentů vysokých škol déle. K 1. říjnu 2017 bylo evidováno 148 928 studentů vysokých škol, z toho přes 4 tisíce do 20 let, mezi 20 a 24 se jednalo o 88 tisíc studentů a od 25 do 29 šlo o necelých 42 tisíc (Statbank, 2018).

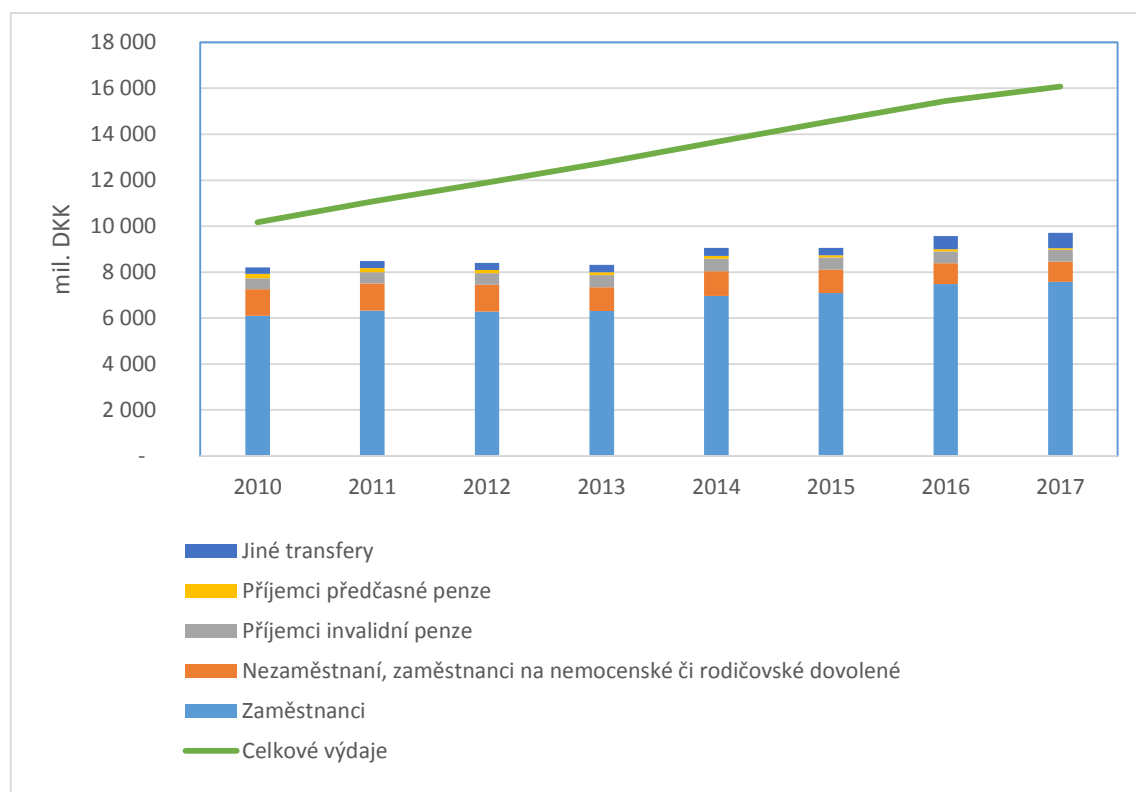
Samozřejmě studium nevyklučuje studenty v možnosti zapojení do systému ATP, ale lze obecně předpokládat jejich menší příspěvky v souvislosti s určenými hodinovými intervaly.

Na obrázku 7 jsou zachyceny příspěvky do systému dle druhu a celkové výdaje. Celkové příjmy vykazují rostoucí tendenci ve sledovaném období, jejich největší zdroj je představován odvody z pracovního vztahu (odvod zaměstnance i zaměstnavatele), který dosahuje na počátku necelých 75 % a v roce 2017 se jedná o 78 % příspěvků.

Dalšími zdroji jsou příspěvky od nezaměstnaných, zaměstnanců na nemocenské či rodičovské dovolené (v roce 2017 9 %), jiné transfery (6,8 %) příspěvky od invalidních penzistů (5,4 %). Snižující se položkou jsou příspěvky předčasných penzistů (0,8 %).

Obr. 7: Příjmy ATP dle druhu příspěvků a celkové výdaje v letech 2010-2017 (v mil. DKK)

Zdroj: vlastní zpracování dle ATP (2017), 2018.

Podobně jako se zvyšují příjmy, tak se navyšují i celkové výdaje (krom dávek pro penzisty jsou vypláceny i částky pozůstalým představující asi 7 % celkových výdajů; ATP, 2017).

Jak je z obrázku 7 patrné, výdaje jsou vyšší, než příjmy z příspěvků. Tato mezera by měla být naplněna investováním ATP.

Současná dlouhodobě udržovaná politika ATP je rozdělování příspěvku, kde 80 % je věnováno na budoucí garantovanou penzi, a proto jsou zde uplatňovány aktivity, které mají napomoci k ochraně proti inflaci působící na příspěvky (hedgingové portfolio). Zároveň je zde zapotřebí vybírat méně rizikové příležitosti.

Zbýlých 20 % ze sumy příspěvků je věnováno investicím do akcií, nemovitostí apod. Tato část slouží v současnosti jako bonusová příležitost pro penzisty, ale v budoucnu by mohla vytvářet takovou návratnost, která bude primárně zajišťovat garantovanou penzi. V roce 2017 dosáhla rentabilita před zdaněním a výdaji 29,5 % (ATP, 2018).

5.6 Druhý pilíř

Formování druhého pilíře probíhalo již v 60. a 70. letech, tehdy se ovšem jednalo o dobrovolný příspěvkový systém (v tomto kontextu se z pohledu tamní doby jednalo o třetí pilíř), jehož povinnost byla zavedena až na počátku 90. let 20. století. Pilíř má jinou formu pro soukromé a státní zaměstnance (Petersen, 1995b).

Soukromí zaměstnanci mají příspěvkově definovaný systém, do kterého přispívají 1/3 ze svého zaměstnaneckého příjmu a zbylé 2/3 jsou hrazeny jako u ATP zaměstnavatelem (Vidlund, 2009).

Systém se odvíjí od kolektivních smluv v jednotlivých segmentech a odvětvích národního hospodářství, a to včetně výše sazby. Minimální povinná sazba v roce 1993 začínala na 0,9 % hrubé mzdy, o deset let později to bylo 9 % a v současné době je minimální odvod stanoven na 12 %.

Sazba u mnohých profesích je vyšší, než stanovené minimum, i když například většina pojištěných u Industriens Pension tuto sazbu má stejně jako zaměstnanci v transportních a logistických subjektech, na druhé straně jsou zaměstnanci ve veřejném sektoru, např.: zdravotníci a zaměstnanci v sociálních službách se pohybují od 13,13 do 17,7 %, pedagogové v mateřských školách a místních úřadech jsou na 13,77 %, pedagogové na základních školách odvádějí 17,3 % a akademičtí pracovníci 17,1 %¹⁸ (Committee of the Money and Pension Panel, 2013).

Postupné navyšování sazeb odvodů znamená i pomalejší nárůst příspěvků, a tedy pomalejší nárůst celého systému. V případě dosažení maxima sazeb v roce 2010, bude dalších 45 let trvat vyvrácení systému, neboť za přibližně takovou dobu budou první penzisté ukládat po celou dobu příspěvek v plné výši.

---

¹⁸ U doktorandů je částka pro výpočet odvodu v rámci II. pilíře snížena na 85 % (DIP, 2016).

Příspěvky mohou být ukládány a následně zhodnocovány v několika možných právních subjektech, jedná se o:

- životní pojišťovny (livsforsikringsselskaber), které mohou fungovat na principu komerčnosti či nekomerčnosti (tj. příspěvatel je chápán jako podílník) a jsou nejvíce využívány;
- multizaměstnanecké penzijní fondy (tvaergående pensionskasser), ty zahrnují celé odvětví, např. zdravotní sestry;
- firemní penzijní systémy (firmapensionskassor);
- banky (Vidlund, 2009; Committee of the Money and Pension Panel, 2013).

Následná výplata dávek v penzi je typicky složena z annuity, výplaty ve splátkách a kapitálových výnosů, případně z dalších jednorázových dávek při odchodu do penze (Vidlund, 2009).

Penzijní schéma pro státní zaměstnance (tjenestemandspension, TPL) je určeno zaměstnancům na centrální i lokálních úrovních, krom toho i zaměstnancům Dánského rozhlasu, leteckého provozu či Dánské pošty. Systém je postupně omezován a je nahrazován systémem jako pro ostatní zaměstnance, kde jsou úspory zhodnocovány pomocí investic.

TPL funguje rovněž na odvádění příspěvku, které se v současné době pohybuje na úrovni 15 až 27 % ze mzdy, odvod je následně příjmem veřejného rozpočtu. Schéma je koncipováno jako dávkově definované a výdaje spojené s dávkami jsou financovány z veřejných rozpočtů (Vidlund, 2016).

V tabulce 8 lze vidět výši příspěvku za vybrané roky v rozmezí 1996 až 2015, kde je patrné, že mezi lety 1996 a 2000 došlo k nárůstům celkového objemu příspěvku a v následujících letech je patrná klesající tendence a rok 2015 se již blíží výši z roku 1996.

Tab. 8: Příspěvky a výdaje na systém TPL za vybrané roky (v mil. DKK)

Kategorie	1996	2000	2005	2010	2015
Příspěvky	2 999,9	3 616,7	3 286,3	3 217,0	3 075,7
Výdaje	11 540,7	13 437,6	16 246,6	23 534,5	25 977,2

Zdroj: vlastní zpracování dle Moderniseringsstyrelsen (2018) a Statbank (2018), 2018.

Opačná tendence je vidět u výdajů TPL, kde je naopak tendence opačná, i když je patrné zpomalení trendu. Současná úroveň výdajů dosahuje téměř 1,3 % HDP (po odečtení příspěvků 1,1 % HDP; Statbank, 2018).

V lednu 2017 bylo evidováno 129 333 osob pobírající TPL, přičemž největší zastoupení měli penzisté, kteří dříve byli učitelé na základních školách (Folkeskolen; 42 930 penzistů), následovali státní úředníci (24 759), zaměstnanci Post Danmark (14 010), vojáci (7 504), policisté (5 965) ad. Moderniseringsstyrelsen (2018).

5.7 Třetí pilíř

Třetí pilíř je, jak již bylo zmíněno, stavěn na dobrovolnosti jednotlivce a jeho účelem je navýšení celkové penze tak, aby v penzijním věku mohl vykonávat nadále své zájmy.

Zatímco účelem se nabízí uschování penzijních úspor v rámci schémat penzijních úspor v bankách a pojišťovacích společnostech (Andersen, 2015).

Počet zaměstnaných osob využívající této možnosti je okolo 35 %, přičemž zastoupení osob, které takové schéma mají mezi lety 1998 a 2015, kleslo o 490 tisíc, tento nezájem může být dán i vývojem druhého pilíře, do něhož se během stejného období zapojilo 589 tisíc osob (Insurance & Pension Denmark, 2018).

Mezi další možnosti soukromého spoření patří:

- akcie;
- dluhopisy;
- movité a nemovité věci (Andersen, 2015).

Přičemž jednotlivé investice přináší rozdílná rizika a rozdílné náklady, tj. rozdílné možnosti pro osoby v produktivním věku snažící se zabezpečit na stáří.

5.8 Zdanění dánských penzí

V rámci státní penze (základní částka a příspěvky) nemůže docházet ke zdaňování na vstupu a ani v průběhu, neboť dávky jsou daňového, tedy nepřispěvkového, původu, avšak příjem dávky podléhá dani z příjmu fyzických osob, to samé platí pro dávky

předčasné a částečné předčasné penze a penze pro státní zaměstnance, naopak zde není využíváno příspěvku z trhu práce.¹⁹

U systému ATP a II. pilíře je využíváno zdaňování dle principu modelu ETT, kdy příspěvky jsou zdaňovány, a jedná se v tomto případě o položky daňové úlevy až do výše 50 400 DKK pro rok 2018. Výnosy a následná výplata podléhá dani, v prvním případě se jedná o daň z penzijního výnosu (Pensionsafkastskat) ve výši 15,3 %, která je nižší než daň z výnosů a je strhávána penzijní institucí. Při výplatě dávky je uplatňována příjmová daň (Andersen, 2015; Skat, 2018).

Na dobrovolné penzijní úspory a spoření je využíváno modelu TTE, tedy danění příspěvků a výnosů. Příspěvky jsou zdaňovány, pokud za rok přesáhnou stanovenou hodnotu, pro rok 2018 jde o 5 100 DKK, což je výrazné snížení proti roku 2017, kdy příspěvky byly osvobozeny až do výše 29 600 DKK. Příspěvky přesahující stanovený limit jsou zdaňovány 20% srážkou. Výjimku mají osoby pět let před možností získání starobní penze, zde je osvobození až do 46 000 DKK (od roku 2023 se zvedne částka na 50 000 DKK), po dosažení státního penzijního věku se částka opět vrací na 5 100 DKK.

Tab. 9: Sazba vyrovnávací daně v letech 2011-2020 (v %)

Kategorie	2011-2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sazba vyrovnávací daně	6	5	4	3	2	1	.

Zdroj: vlastní zpracování dle Skat (2018), 2018.

Jak bylo zmíněno, tak v rámci III. pilíře jsou možné i další osobní aktivity členů a dle různorodosti je možné identifikovat i více sazeb, např. u majetku se jedná o cca 12 % a u kapitálového příjmu o 25 až 42 %.

Dále v systému existuje tzv. vyrovnávací daň, které jsou povinny osoby, jejichž celková penze dosáhla minimální výše 397 000 DKK za rok 2018, přičemž mezi započitatelné příjmy se řadí státní penze a penze členů státní správy, dávky z ATP, anuitní částky a další starobní penzijní dávky zajišťující pravidelný příjem.

¹⁹ Příspěvek z trhu práce představuje (Arbejdsmarkedsbidrag, AM-bidrag) představuje 8 % zdanění příjmu po odečtení příspěvku ATP, který je určen jako příjem na dávky nemocenské, rodičovské dovolené či dávky v nezaměstnanosti, naopak není určen pro výdaje na penzijní dávky (Skat, 2018).

Naopak se nezapočítává předčasná a částečná předčasná penze, kapitálové a jednorázové platby, dávky ze zahraničních povinných systémů, pojištění ve stáří a úspory ve stáří. Výše sazby vyrovnávací daně se snižuje, jak je vidět v tabulce 9, a v roce 2020 již nebude tato daň využívána (Skat, 2018).

V příloze B je zachyceno strhávání položek z hrubé mzdy do systému ATP a II. pilíře penzijního systému. Po odtržení dalších částek (daň, AM-bidrag apod.) je získána čistá mzda, jejíž část může být následně investováno do III. pilíře.

5.9 Faktory a rizika dánského penzijního systému

Mezi hlavní faktory penzijního systému patří:

- stanovený penzijní věk,
- ekonomická výkonnost země,
- veřejné finance,
- příspěvky a investice
- dávky a nerovnosti a
- politický vývoj.

5.9.1 Stárnutí obyvatelstva

Jedním z primárních faktorů penzijní politiky je stanovený věk odchodu do penze, od něhož je odvozován i nárok na peněžní dávky. Jak již bylo výše popsáno, stanovený věk se v dánském penzijním systému několikrát měnil, ale vždy se tento věkový limit pohyboval v rozmezí 60 a 67 lety, nově se tento interval prodlouží o jeden rok nahoru, na 68 let.

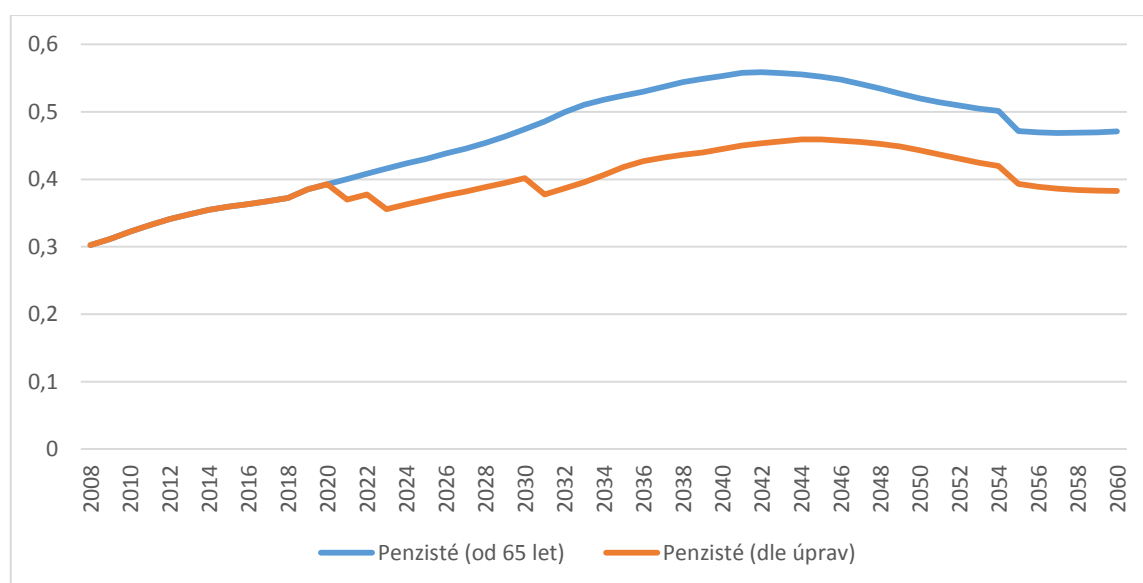
Od stanoveného penzijního věku lze dále identifikovat předpokládanou průměrnou dobu dožití, tedy čas strávený v penzi, a pravděpodobný počet penzistů v následujících letech, přičemž tento údaj je důležitý pro schémata financována jako PAYG.

Kromě těchto dopadů je zde i dopad ve struktuře obyvatelstva, což ukazuje obrázek 8, kde je zachycen odhad podílu penzistů na osoby v produktivním věku (od 20 let do penzijního věku) do roku 2060. Modrá čára zachycuje současný penzijní věk (65 let) a oranžová čára zachycuje současný legislativní vývoj, tedy postupné navyšování z 65 na 68 let, a s tím spojené snižování počtu přírůstku nových penzistů.

Na obrázku 8 je patrné, že při zachování současného penzijního věku by se postupně snižoval počet osob v produktivním věku připadající na penzistu a již v roce 2032 by připadaly 2 pracující osoby na penzistu. Od poloviny 40. let 21. století by mělo dle projekce docházet ke snižování poměru a v roce 2055 by měl být poměr opět 2:1.

Naproti tomu oranžová křivka by se v celém období na tento poměr dle předpokládaných údajů nedostala. Po oddělení křivky v roce 2021 je viditelná změna o záporné 0,03 po zvýšení na 67 let o 0,06 proti poměru modré křivky. V roce 2031, kdy se zvyšuje věk na 68 let je rozdíl o více jak 0,1 v relaci s modrou křivkou.

Obr. 8: Vývoj a predikce počtu penzistů v přepočtu na aktivní obyvatelstvo od 20 let v letech 2008-2060

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

Při zvyšování věkové hranice pro odchod do penze je nutno brát v potaz i další dopady, mezi které patří:

- zdravotní stav seniorů,
- horší pozice na pracovním trhu,
- negativní vnímání působení na pracovním trhu – v době hospodářského růstu mohou být senioři nedosahující penzijního věku vnímáni jako ti, co brání možnému kariéernímu růstu, a v době hospodářské recese se část seniorů může snadněji ocitnout jako skupina nezaměstnaných či negativně vnímaná skupina, která je zaměstnaná na úkor osob v produktivním věku.

A právě první dva důsledky by mohly být příčinou pro zvýšení zájmu o předčasnou penzi, do které by bylo možné odcházet při řádném penzijním věku 68 let v 65 letech, tedy v období kdy již došlo k plné implementaci zákona. Předčasná penze by se tak stala formou dnešní starobní penze z hlediska věku.

Tento problém by mohl být eliminován částečnou předčasnou penzí, který ovšem zanikne v roce 2025 z důvodu nízkého zájmu – zůstane tedy nezodpovězenou otázkou, zda by opětovné navýšení na 67 let a dále na 68, příp. i více let, zvýšilo zájem o tento systém.

Poslední zmíněný důsledek představuje již zmiňovanou nutnost vytváření politik na základě vnitřní stability a posílení sociální integrity.

Na druhé straně dánští politici již v minulosti dokázali flexibilně reagovat na různé ekonomické příčiny ve vztahu s posunováním věkové hranice (např. v závislosti na Velkou hospodářskou krizi), která, pokud bude zachována, může v ekonomické recesi býti velmi nápomocná právě s ohledem na sociální integritu. Kladně může být hodnoceno přijetí změny i přesto, že se jedná o negativní změnu pro občany, a tedy i nepopulární politické rozhodnutí, a přijetí politiky konsenzem v rámci programu Welfare Reform.

Další otázkou týkající se věku je vypočítávání nároku na základní částku, který je stanovován dle doby strávené v Dánsku během 15. a 65. roku života, tedy 40 let pro plnou výši této dávky. Dle informací od prof. Petersena se v současné době nevedou debaty o změně a případném navyšování doby na až 43 let, či změnu věkového intervalu.

5.9.2 Dánská ekonomika

Dánské hospodářství se nacházelo v letech 2008 a 2009 v záporných číslech meziroční změny HDP, od té doby zažívá mírný ekonomický růst, který se zvýšil v roce 2014 na 1,6 % a o dva roky později přesáhl 2 %, nad kterými se nyní drží.

Pokud budeme zkoumat předkrizový vývoj růstu HDP od roku 1980 tak lze konstatovat mírný, ale stabilní růst dánského hospodářství, které bylo v záporných číslech naposledy 20 let před krizí, a to na technické nule.

Pokud budeme brát v potaz ekonomickou úroveň, tak v rámci zemí OECD se Dánsko nachází s necelými 50 000 USD v roce 2016 na 10. místě, což je místo, okolo kterého posledních 10 letech Dánsko osciluje (OECD, 2018).

Nezaměstnanost v Dánsku se do roku 2008 držela na 2,5 %, po nástupu krize docházelo ke zvyšování procentního podílu na úroveň 6 % v roce 2011. V současné době se nezaměstnanost drží nad úrovni 4 %, z toho zhruba čtvrtina představuje dlouhodobá nezaměstnanost (OECD, 2018; Statbank, 2018).

Inflace se pohybovala v posledních letech na několik málo desetínách procenta (kolem 0,4 %) krom roku 2017 kdy vzrostla na 1,1 % (Statbank, 2018).

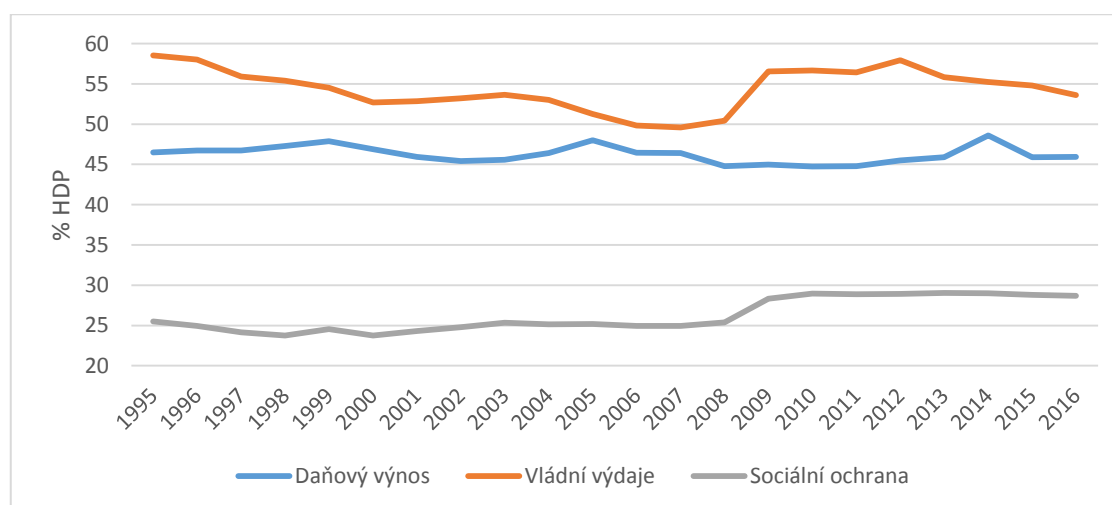
Dánsko lze považovat za ekonomicky stabilní zemi, na druhé straně v rámci Melbourne Mercer Global Pension Index za 2017 bylo sníženo hodnocení udržitelnosti jako důsledek přidání nového komponentu do výpočtu, který je představován potencionálním růstem ekonomiky v dalších letech (Mercer, 2017).

5.9.3 Veřejné finance

Hlavním zdrojem I. pilíře jsou daňové výnosy, kromě menšího schématu ATP odvozeného dle příspěvků. Systém státní penze je primárně určen na boj proti chudobě seniorů, a tím se stává významnou položkou veřejného rozpočtu.

Na obrázku 9 lze vidět celkovou výši daňového výnosu, vládních výdajů a sociální ochrany srovnaného dle poměru k HDP. Jak je vidět, tak za celé období jsou daňové výnosy nižší, než vládní výdaje, ale naopak vyšší než oblast, kterou řadí OECD do sociální ochrany.

Obr. 9: Vývoj daňových příjmů, vládních výdajů a výdajů na sociální ochranu v letech 1995-2016 (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle OECD (2018) a Moderniseringsstyrelsen (2018), 2018.

Na základě údajů z databáze dánského statistického úřadu, které jsou uvedeny v tabulce 10 lze vidět rozdílnost vymezení sociálních výdajů, a tedy i rozdílné započítání výdajů mezi mezinárodním a národním pojetím. Rozdíl činí od 3 do více jak 6 procentních bodů.

Na obrázku 9 i v tabulce 10 je patrný rostoucí trend sociálních výdajů po roce 2008, jejíž nárůst je necelých 8 procentních bodů mezi lety 2007 a 2015.

Penzijní výdaje, které jsou složkou sociálních výdajů a podílí se na nich 1/3, sledovaly podobnou tendenci v období po finanční krizi. V obou kategoriích rovněž došlo k poklesu výdajů v porovnání s HDP v rádech setin v roce 2015.

Tab. 10: Sociální a penzijní výdaje v letech 2007-2015 (v % HDP)

Kategorie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sociální výdaje	28,88	31,24	32,74	32,86	33,65	35,14	36,08	36,34	36,26
Penzijní výdaje	10,35	10,81	11,19	11,51	11,93	12,34	12,96	13,01	12,95

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

Relativně vysoké výdaje spojené s první částí I. pilíře mohou být v blízké budoucnosti jedním z hlavních argumentů pro rekonstrukci schématu (základní částky i systému příspěvků), který čerpá z daňových výnosů.

Snížení výdajů může být provedeno několika způsoby:

- zvýšením věku – což se aktuálně děje,
- snižováním výše základní částky a příspěvků,
- snížením základní částky, ale ponechání výše příspěvků,
- úpravami výší testovaného příjmu směrem dolů.

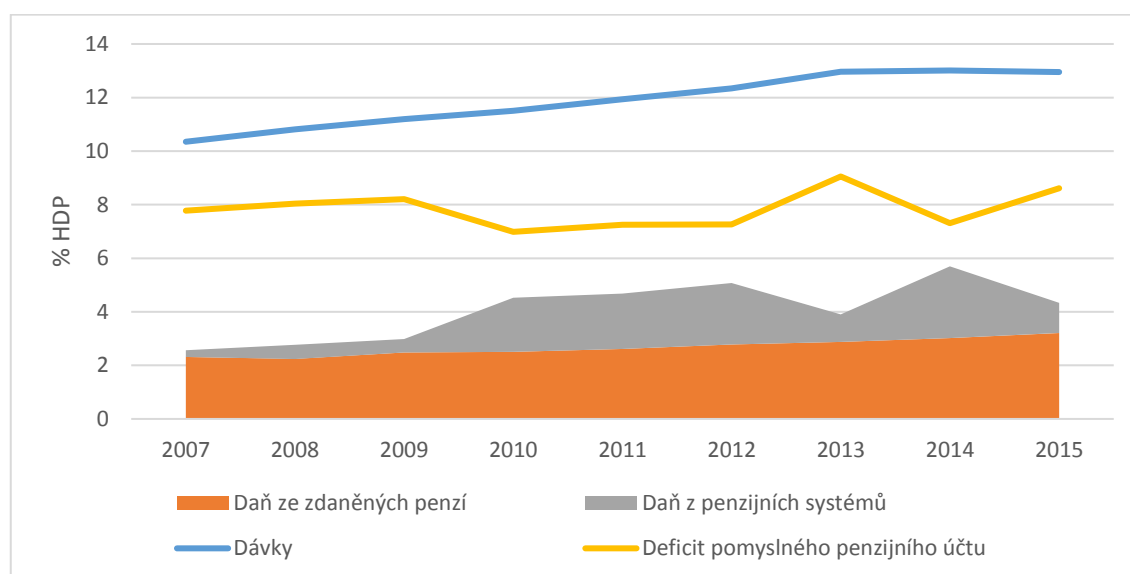
Předchozí možné aktivity se jeví jako aktivní politika, která by musela být diskutována a prosazena, další možností by mohla být pasivita při zvyšování, tedy systém by nereagoval na inflaci a docházelo by k pomalému snižování nárůstů.

Naproti tomu je nutno zdůraznit, že penzijní politika přináší i daňové příjmy, jedná se o příjem:

- ze zdaněných penzí a
- z penzijních systémů, kde jsou akumulované prostředky investovány a jejich výnos je předmětem daně (15,3 %).

Pokud by byl vytvořen pomyslný penzijní účet, kdy náklady na dávky jsou pokrývány právě z těchto výnosů, jak je naznačeno na obrázku 10, tak součet těchto příjmů se pohybuje na úrovni 4 %, přičemž většinou jde o daň z příjmu. Výnos z daně z penzijních systémů je pohyblivý ve sledovaném období i ve vztahu ke změně sazeb (Skat, 2018). Tím pádem se penzijní účet pohybuje v záporných částkách oscilující na 7,8 % HDP, což je kolem průměru penzijních výdajů zemí OECD a např. České republiky, Lucemburska či Švédska.

Obr. 10: Příjmy a výdaje penzijního systému v letech 2007-2015 (v % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018) a Moderniseringsstyrelsen (2018), 2018.

I přes nákladnost systému nutno zdůraznit pozitivní dopad na velmi nízké zastoupení seniorů mezi nízkopříjmovou skupinou, která se vymezuje jako skupina mající disponibilní penzi méně než 50 % mediánu příjmu populace. V rámci počtu let je tento podíl mezi necelým 1 % a 1,3 %. Nejmenší podíl byl evidován u osob ve věku 74 a více let, kde bylo méně než 1 %, na druhé straně byli penzisté ve věku 65 a 68 let (Andersen, 2015).

5.9.4 Příspěvky a investice

Každý z představených pilířů zahrnuje (ať už jako část či celek) schéma na základě příspěvků a jejich zhodnocování, jedná se o:

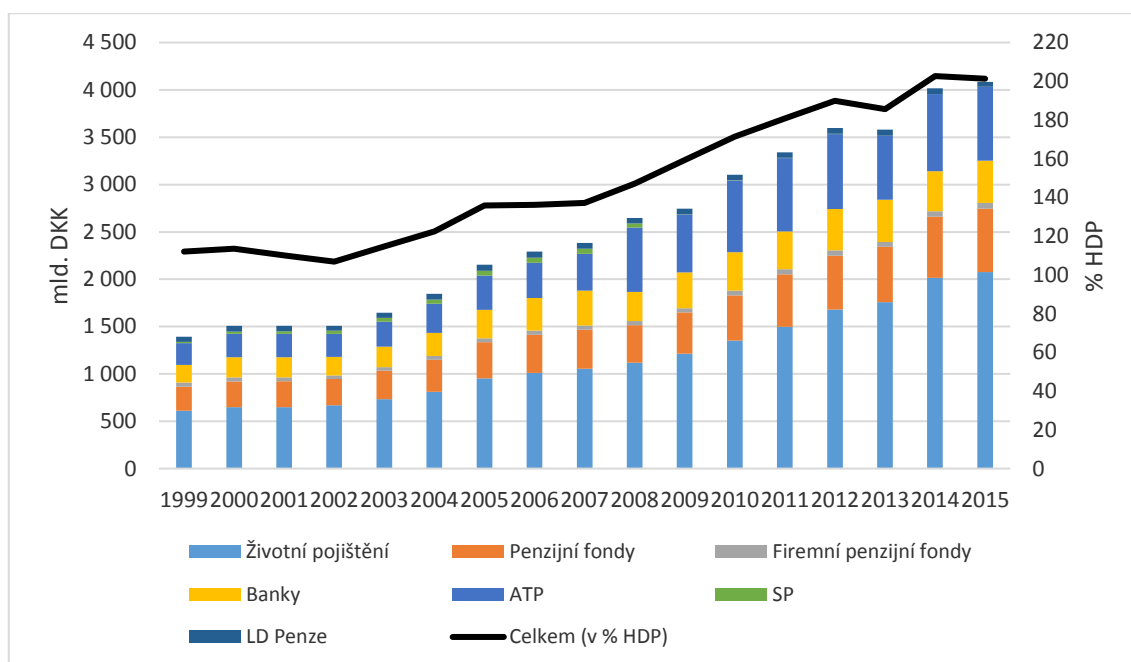
- ATP,
- II. pilíř krom systému pro státní zaměstnance a
- dílčí možnosti III. pilíře.

Tato schémata se liší i příspěvků a následnými dávkami, zatímco systém ATP je směřován na 1 % průměrné mzdy, čímž dochází s růstem mzdy k poklesu poměru mezi mzdou a příspěvkem na ATP, tak II. pilíř je nastaven jako „daň“ z hrubé mzdy dle sektoru a typu zaměstnání, což vytváří i následné rozdíly v pobíraných dávkách.

U systému ATP je nutné brát v potaz i rok vzniku (1964), kdy jsou politiky stále primárně vyvíjeny na principu rovnosti a univerzality, tj. nejen na pokrytí všech, ale i na stejných možnostech, v tomto případě příjmových, pro všechny příjemce, pokud odpustíme od možných úspor z let v produktivním věku.

Další možnosti v rámci III. pilíře již představují individuální záležitosti odvíjející se od aktivit jednotlivce a možnostech jeho příjmu, tedy možnost participace na základě vlastního rozhodnutí (převzetí částečné odpovědnosti za svůj vlastní život). Ale je nutné brát v potaz nejen výši možných úspor, ale i vyššího zdanění, které může mít pro některé typy aktivit vytvářet nezájem.

Obr. 11: Aktiva penzijních společností v letech 1999-2015 (v mld. DKK a % HDP)

Zdroj: vlastní zpracování dle Insurance & Pension Denmark (2018) a Statbank (2018), 2018.

Na obrázku 11 je vidět vývoj celkových penzijních aktiv ze všech pilířů držené pod správou institucí a věnované k jejich investování. Jak je vidět, systém ATP je jedna

z 3 institucí s největšími aktivy a to společně se životními pojišťovnami a penzijními fondy, naopak firemní penzijní fondy mají minimální zastoupení.

Celková hodnota má krom roku 2013 rostoucí tendenci, a to nejen v hodnotě miliard dánských korun, ale i v závislosti na HDP, kde je vidět i v po krizových letech rostoucí tendence.

Tento nárůst je ovlivněn nejen investičním rozhodováním, ale rovněž i rostoucími příspěvky, což by mohl být i jeden z důvodů růstu nejen hodnoty, ale i podílu na HDP. Na druhé straně nelze přičítat rostoucí sazbě příspěvků významnější roli, než je nutné, neboť sazba rostla i mezi lety 1999 až 2001 a zde je zaznamenán naopak pokles vůči HDP, dané rostoucí ekonomikou bez rostoucích aktiv.

Jak již bylo zmíněno, potrvá několik následujících let, než systém II. pilíře bude plně implementovaný, a než první penzisté, kteří posílali po celou dobu pracovního života příspěvky do systému a zároveň se jednalo o vyšší sazby (např. aspoň 10 %), obdrží svou první penzijní peněžitou dávku.

Právě II. pilíř může být v budoucnu řešením narůstajících nákladů spojených se státní penzí, což byl i jeden z hlavních argumentů jeho vytvoření.

5.9.5 Penzijní dávky a nerovnosti

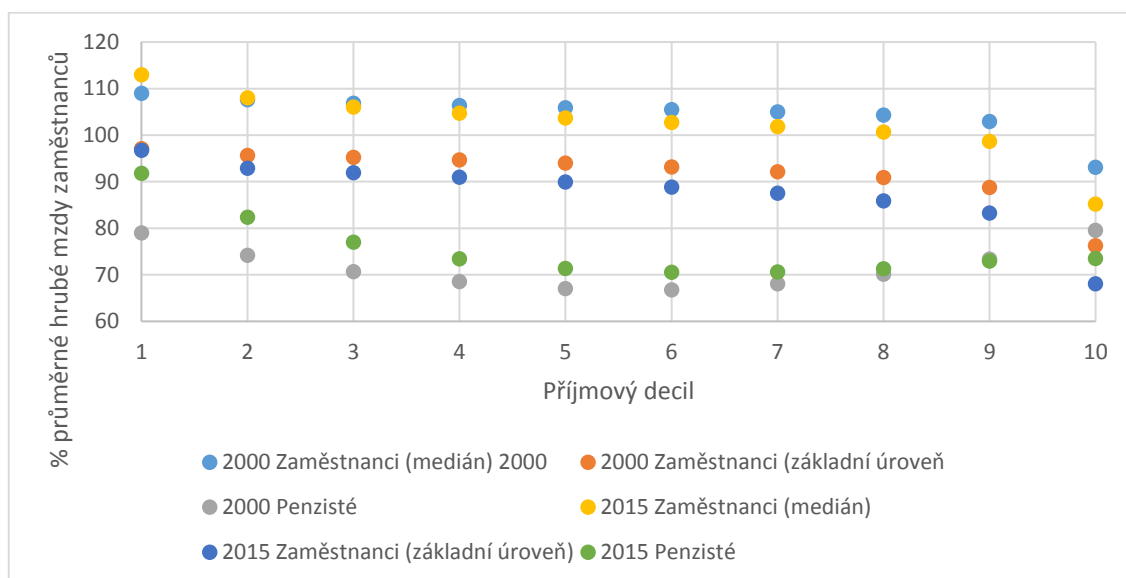
V předchozích částech této kapitoly byla schémata brána jednotlivě dle typu příjmu schématu (daně, příspěvky), ale penzijní systém je nutno brát jako celek, který utváří následnou výši pobírané penze.

Obrázek 12 ukazuje změnu výše příjmu zaměstnanců s mediánovým příjmem, zaměstnanců s nízkým příjmem (tzv. základní úroveň) a penzistů dle příjmových skupin. Průměrný příjem všech zaměstnanců označuje 100 % v jednotlivých příjmových skupinách a letech.

Na obrázku 12 je patrné, že s rostoucí příjmovou skupinou dochází k poklesu příjmu proti zaměstnancům s průměrným výdělkem, nejvíce patrný je tento trend u poslední příjmové skupiny.

Naopak tento trend zcela neplatí u penzistů, kde je pokles patrný k 6. decilu příjmové skupiny a následuje vzestup, který je v roce 2000 o 9 procentních bodů, o 15 let později už se jedná pouze o 0,6 procentního bodu.

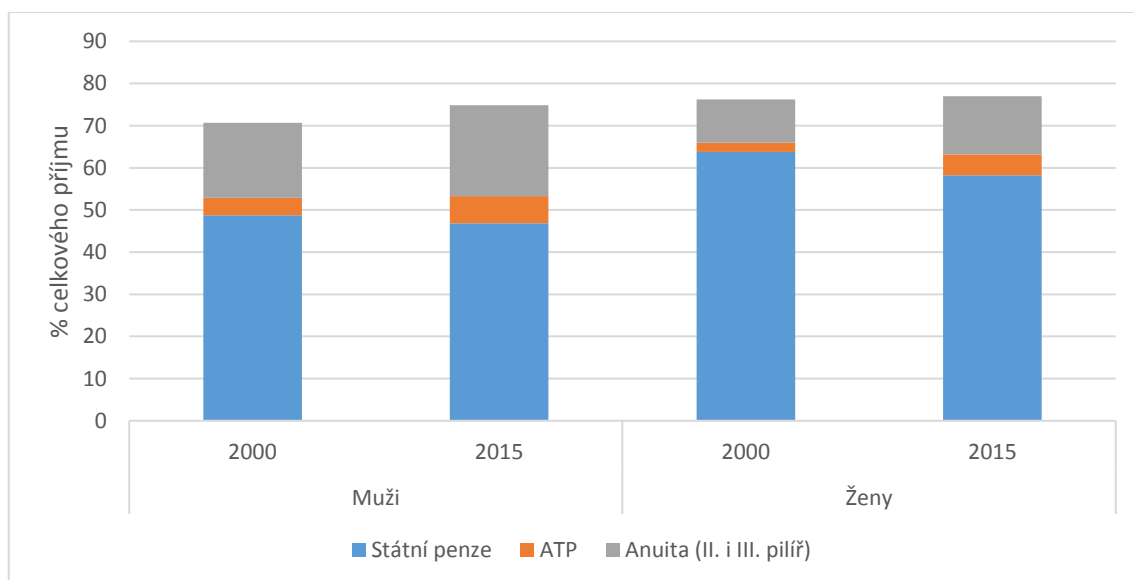
Obr. 12: Průměrná výše příjmu dle příjmového decilu a skupiny v roce 2000 a 2015 (v % průměrné hrubé mzdy zaměstnanců)

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

Obrázek, 13, zachycuje změnu struktury mezi státní penzí, ATP a anuitou v poměru k příjmu před zdaněním. Srovnání je prováděno dle pohlaví a jsou porovnávány roky 2000 a 2015.

Obr. 13: Příjem mužů a žen dle typu v letech 2000 a 2015 (v % celkového příjmu)

Zdroj: vlastní zpracování dle Statbank (2018), 2018.

Jak je patrné u žen má větší zastoupení státní penze, naopak méně procentních bodů se skrývá za systémem ATP a anuitou. Pokud srovnáme celkovou výši, tak platí, že penzijní systémy skrze svůj I. pilíř a anuitu poskytují 70 a více procent příjmu penzistů.

Pokud přihlédneme ke konkrétním číslům, tak rozdíl v průměrném příjmu činil v roce 2000 necelých 20 tis. DKK a v roce 2015 již 30 tis. DKK.

Rozdíly v příjmech dle pohlaví souvisí s několika faktory:

- v mateřství není přispíváno do II. pilíře, jen do ATP,
- genderové rozdělení fondů – fondy s majoritním podílem žen vyplácejí nižší dávky z důvodu vyššího očekávaného věku dožití a
- menší příjmy ze zaměstnání (v roce 2016 byl rozdíl přes 32 tis. DKK; Andersen, 2016; Statbank, 2018).

Nerovnosti můžeme tedy sledovat na několika úrovních:

- nerovnost dávková v II. pilíři, která se bude odvíjet od různé výše sazeb a příspěvků,
- nerovnost v rámci aktiv III. pilíře a
- nerovnost genderová.

5.9.6 Politický vývoj

Dánské království je konstituční monarchie se silnými parlamentními prvky, kde funguje dlouhodobá tradice koaličních vlád, menšinová vláda fungovala naposledy krátce v roce 2015 a předtím od konce prosince 1981 do září 1982 (Statsministeriet, 2018).

Jak již bylo zmíněno, dánské sociální politiky jsou vytvářeny na širokém konsenzu, což umožňuje politickým stranám participaci na konečné podobě politik a schématu sociálního státu. Politický konsenzus tak dává možnost dlouhodobé a jasné sociální politiky, která se nebude nahodile měnit.

Právě výše zmíněné důvody umožnily postupný přesun od státní penze k částečné participaci systému ATP, který byl inspirován švédským modelem. Následnou implementací povinného druhého pilíře, který již v jistých segmentech fungoval na dobrovolné bázi, byl vytvořen komplexní penzijní systém.

Nevýhodou a zároveň výhodou na politické scéně může být větší množství politických stran, které se nachází v parlamentu. Tento počet může snižovat akceschopnost (např.

pokud by během případné ekonomické krize měl být snížen penzijní věk), ale zároveň může být pozitivní právě pro nutnost politického konsenzu a dlouhodobost politik.

Současnou politickou otázkou může být změna výše počtu let u základní částky, či interval věkových hranic. Dle prof. Petersena se tyto změny v současnosti nediskutují, ale zároveň nikdy nelze předvídat, co se v politice stane.

5.9.7 Zhodnocení

Na základě předchozího textu jsou v tabulce 11 popsány hlavní klady, ale i zápory penzijního systému dle kategorií.

V současné době představují dílčí schémata dánského penzijního systému vzájemně dobře fungující mechanismus, který funguje jak na principu universalismu, tak částečně i selektivity. Dále dává každému penzistovi možnost základního sociálního zajištění tak, aby jako v dobách fungování chudinských zákonů nebyl sociálně vyloučen. Právě tento systém na automatickém získávání dle počtu strávených let zároveň posiluje sociální integritu a i jistý národní prvek.

System ATP dává opět univerzální pokrytí, ale již pracuje s prvkem zásluhovosti, který je základním prvkem II. pilíře, jehož vybudování nebylo stavěno shora státem, ale vznikalo na pracovním trhu a následně došlo k jeho implementaci.

Poslední pilíř je nositelem nutnosti postarat se o sebe samotného pokud chce jedinec plně dohnat svou životní úroveň, kterou měl v pracovním životě.

Tab. 11: Výhody a nevýhody dánského penzijního systému

Kategorie	Výhody	Nevýhody
Věk	flexibilita	vysoká hranice (zdravotní stav seniorů)
	přijetí opatření v rámci politického rozhodnutí	snížení efektivity možnost zvýšeného zájmu o předčasnou penzi
	změna na základě konsenzu	zrušení částečné předčasné penze
Ekonomika	dlouhodobá stabilita	otázka budoucího vývoje
Veřejné finance I. pilíř (státní penze)	nízká míra ohrožených seniorů	nákladovost
ATP	univerzalita a rovné dávky	
II. pilíř	řešení nákladů penzí z veřejných financí	stále se vyvíjející
III. pilíř	možnost vlastního rozhodování	nízký zájem
		vysoké zdanění
Nerovnost	nízká míra ohrožených chudobou	genderová nerovnost
Politika	konsenzus a stabilita	možná snížená flexibilita

Zdroj: vlastní zpracování, 2018.

Závěr

Sociální stát, též stát blahobytu nebo welfare state, je označení pro stát, jež poskytuje svým občanům dávky či služby, které jsou budované na heterogenních sociálních politikách, které se dále rozpadají do konkrétních sociálních programů, ty můžeme označit za homogenní, neboť jejich prostřednictvím je realizována sociální politika s určeným cílem.

Důvodem vzniku sociální politik jsou sociální rizika, která můžeme dělit na stará (např. politika bydlení, penzijní politika) a nová (zaměstnání s nedostatečným příjmem), dalším souvisejícím faktorem je rozdělení společnosti do sociálních tříd, které mimo jiné označují nerovnost vztahu k sociálním rizikům (nizkopříjmové skupin jsou spíše ohroženy chudobou).

Sociální solidarita umožňuje, že právě zmiňované sociální politiky jsou začleňovány do společnosti. Mezi možnosti oslabení sociálních rizik patří sociální zabezpečení, které může nabývat dvou základních typů – Bismarckovského (selektivní na základě účasti na trhu práce) či Beveridgeova (univerzální financové z daňových výnosů), které jsou dále modifikovány.

Právě tento komplex vztahů umožnil vývoj sociálního státu, který může být chápan v užším, či širším pojetí, podle čehož se řídí i šíře sociálních politik.

Vznik sociálního státu je dáván do souvislosti s procesy jako je industrializace a urbanizace, která znamenala opouštění dosavadního způsobu života, spuštěnými průmyslovou industrializací.

Další rozšiřování sociálních politik se odvíjelo od událostí 20. století, kdy proběhly dvě světové války a Velká hospodářská krize. Padesátá léta 20. století přinesla tzv. zlatou éru sociálního státu, což bylo pokaženo o dvě desítky let později ropnou krizí, která vedla k snahám omezit sociální politiky, zástupcem takové politiky je lady Thatcher ve Spojeném království.

Další krize, tentokrát z roku 2008 odhalila problémy sociálních politik, které se staly neregulované a přebujelé, proto je nutné vytváření sociálních politik, které bude sociálně integrující, ale zároveň budou vyrovnány dostatečnými příjmy.

Na základě utváření sociálních politik a jejich šíře můžou být sociální státy děleny na ty se širokým spektrem sociálních politik, jejichž financování je založené na příjmech z daní

(sociálně-demokratický režim), dále na systém opírající se především o trh (liberální) a o rodinu s případnou pomocí státu (konzervativní).

Základy dánského sociálního státu jsou kladeny do druhé poloviny 19. století jako reakce na průmyslovou revoluci a s tím spojené problémy pracujících, proto vzniká napřed penzijní politika, dále jde o zabezpečení proti nemoci, nezaměstnanosti či úrazům. Všechny politiky vznikají na základě konsenzu, hlavním aktérem vytváření je do 60. let 20. století Sociálně demokratická strana, poté začíná i větší participace ostatních stran.

Na sklonku 20. století dochází k tzv. čtvrté sociální reformě, která posiluje úlohu prevence, ale rovněž jedince a jeho odpovědnosti vůči sobě samotnému.

Dánský sociální stát je založen na základě univerzality, daňového financování, silného postavení státu a dávky jsou odvíjeny od občanství, tedy příslušnosti ke státu.

Velice zajímavým tématem je dánský penzijní systém, který je založen na třech pilířích.

První pilíř se skládá ze státní penze, která splňuje výše definované faktory a systému ATP. Státní penze vznikla roku 1891 a jedná se o druhý nejstarší penzijní systém skrývající dvě části – základní částku odvozenou od počtu let strávených v Dánsku a systému příspěvku, obě části jsou příjmově testované.

Systém ATP vznikl roku 1964 a je založen na rovných příspěvcích dle počtu odpracovaných hodin a následnému investování, což je podobné II. pilíři, kde jsou příspěvky odvozeny od povolání, které determinují výši odvodové sazby, a výše příjmu. Poslední pilíř je založen na soukromých aktivitách jednotlivce.

Příjem z prvního pilíře je poskytován jako základní zajištění proti chudobě ve stáří, II. pilíř by již měl umožňovat úroveň přibližující se k životním standardům před penzí a III. pilíř by měl umožnit penzisty dorovnat či zlepšit.

Penzijní systém byl za více jak 100 let existence upravován a přizpůsobován, ať už šlo o pohyb věkové hranice směrem nahoru i dolů, zavádění nových schémat nebo možností předčasné, příp. částečné předčasné, penze. Tato akceschopnost dánských politiků může být důležitou výhodou pro následující období.

Seznam tabulek

Tab. 1: Vznik povinných schémat sociálního pojištění v Evropě.....	21
Tab. 2: Modely sociálního státu.....	27
Tab. 3: Pilíře penzijního systému	34
Tab. 4: Systémy zdaňování mezd v praktické aplikaci.....	36
Tab. 5: Pořadí vybraných zemí OECD dle daňového výnosu a sociálních výdajů	44
Tab. 6: Počet příjemců v letech 2002-2016 (v tis. příjemců)	50
Tab. 7: Roční náklady na základní částku a penzijní příspěvek	54
Tab. 8: Příspěvky a výdaje na systém TPL za vybrané roky (v mil. DKK)	59
Tab. 9: Sazba vyrovnávací daně v letech 2011-2020 (v %)	61
Tab. 10: Sociální a penzijní výdaje v letech 2007-2015 (v % HDP).....	66
Tab. 11: Výhody a nevýhody dánského penzijního systému.....	73

Seznam obrázků

Obr. 1: Sociální výdaje za 1980-2016 (v % HDP)	28
Obr. 2: Počet osob v produktivním věku na jednoho penzistu za roky 2000 a 2010	31
Obr. 3: Schéma dánského penzijního systému	45
Obr. 4: Závislost výše základní částky na jiném příjmu pro obyvatele Kodaně v roce 1922 (v DKK)	47
Obr. 5: Předpokládá doba dožití po 65. roce života v letech 1998-2080 (v letech)	49
Obr. 6: Počet příjemců základní částky dle nároku za leden v letech 1984-2015 (v osobách)	53
Obr. 7: Příjmy ATP dle druhu příspěvků a celkové výdaje v letech 2010-2017 (v mil. DKK)	57
Obr. 8: Vývoj a predikce počtu penzistů v přepočtu na aktivní obyvatelstvo od 20 let v letech 2008-2060	63
Obr. 9: Vývoj daňových příjmů, vládních výdajů a výdajů na sociální ochranu v letech 1995-2016 (v % HDP)	65
Obr. 10: Příjmy a výdaje penzijního systému v letech 2007-2015 (v % HDP)	67
Obr. 11: Aktiva penzijních společností v letech 1999-2015 (v mld. DKK a % HDP) ..	68
Obr. 12: Průměrná výše příjmu dle příjmového decilu a skupiny v roce 2000 a 2015 (v % průměrné hrubé mzdy zaměstnanců)	70
Obr. 13: Příjem mužů a žen dle typu v letech 2000 a 2015 (v % celkového příjmu)	70

Seznam použitých zkratk

ad.	a další
aj.	a jiné
AM-bidrag	příspěvek z trhu práce
atd.	a tak dále
ATP	penzijní příspěvek z trhu práce
č.	číslo
DKK	dánská koruna
EEE	tax haven
EET	classical expenditure tax
ETT	deferred income tax
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
mil.	milion
mj.	mimo jiné
mld.	miliarda
např.	například
NATO	Severoatlantická aliance
NDC	system pomyslých účtů
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PAYG	průběžný penzijní systém
pozn.	poznámka
příp.	případně
resp.	respektive

TEE	pre-paid expenditure
tj.	to je
TPL	penzijní schéma pro státní zaměstnance
TTE	comprehensive income-tax
tzv.	takzvaný
USA	Spojené státy americké

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

Abrahamson, P. (2000). The Welfare Modeling Business. In *New Risks, New Welfare: Signposts for Social Policy* (s. 57-78). Malden: Blackwell Publishing Ltd.

Albertsen, A. (2015). Luck Egalitarianism, Social Determinants and Public Health Initiatives. *Public Health Ethics*, 8 (1), 42-49.

Andersen, J. G. (2016). Robustness of the Danish Pension System. CESifo DICE Report, 13 (2), 25-30.

Anttonen, A., et al. (2012). Universalism and the Challenge of Diversity. In Anttonen, A., Häikiö, L., Stefánsson, K., & Sipilä, J. *Welfare State, Universalism and Diversity* (s. 1-15). Cheltenham: Edward Elgar.

Arts, W., & Gelissen, J. (2002). Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy*, 12 (2), 137-158.

Baldwin, P. (1990). *The Politics of Social Solidarity. Class Bases of the European Welfare State 1875-1975*. Cambridge: Cambridge University Press.

Béland, D. (2010). *What is social policy? Understanding The Welfare State*. Cambridge: Polity Press.

Béland, D., & Waddan, A. (2017). Why are there no universal social programs in the United States? A Historical Institutional Comparison with Canada. *World Affairs*, 180 (1), 64-92.

Beveridge, W. H. B. (1942). *Social insurance and allied services: Report by Sir William Beveridge*. London: H.M. Stationery Off.

Bikker, J. A. (2017). Is there an optimal Pension Fund Size? A scale economy analysis of administrative costs. *The Journal of Risk and Insurance*, 84 (2), 739-769.

Bingley, P., Gupta, N. D., & Pedersen, P. (2004). The Impact of Incentives on Retirement in Denmark. In Gruber, J., & Wise, D. A., *Social Security Programs and Retirement around the World: Micro-Estimation* (s. 154-234). Chicago: University of Chicago Press.

Bleicken, J. (2002). *Athénská demokracie*. Praha: Oikoymenh.

- Bonoli, G. (2005). The Politics of the New Social Policies. *Policy and Politics*, 33 (3), 431-449.
- Briggs, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*, 2 (2), 221-258.
- Budil, I. T. (2017). *Dějiny Skandinávie*. Praha: Triton.
- Castilla, E. (2010). The Paradox of Meritocracy in Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 55 (4), 543-576.
- Commission on Social Justice. (1993). What is Social Justice? In Commission on Social Justice. *The Justice Gap* (s. 4-16). London: Insitute for Public Policy Research.
- Crouch, C., & Keune, M. (2012). *The Governance of Economic Uncertainty: beyond the 'new social risks' analysis*. Brusel: ETUI aisbl.
- Eichengreen, B. (2016). The Great Depression in a Modern Mirror. *De Economist*, 164 (1), 1-17.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1996). After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy. In G. Esping-Andersen, et al., *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies* (s. 1-31).
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Fishback, P. (2017). How Successful Was the New Deal? The Microeconomic Impact of New Deal Spending and Lending Policies in the 1930s. *Journal of Economic Literature*, 55 (4), 1435-1485.
- Fitzpatrick, T., et al. (2006). *International encyclopedia of social policy. Volume 2: G-P*. London: Routledge.
- Foerster, R. F. (1912). The British National Insurance Act. *The Quarterly Journal of Economics*, 26 (2), 275-312.
- Francová, H., & Novotný, A. (2008). *Sociální politika v základech*. Praha: Nakladatelství TRITON.

- Gauthier, É. (2017). Spending Power, Social Policy, and the Principle of Subsidiarity. *Review of Constitutional Studies*, 22 (2), 261-280.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
- Goodman, R., & Peng, I. (1996) The East Asian Welfare States: Peripatetic Learning, Adaptive Change, and Nation-Building. In G. Esping-Andersen, et al., *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies* (s. 192-224).
- Guardiancich, I. (2010). *Denmark. Current Pension System: first assessment of reform outcomes and output*. Brusel: OSE:
- Hansen, H. M. (2013). The Evolution and Challenges of the Danish Civil Service System. *Journal of Policy Science*, 7 (1), 7-24.
- Haywood, J., et al. (1997). *Encyklopedie historie světa*. Praha: Columbus.
- Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance – teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck.
- Hinrichs, K., & Lynch, J. (2010). Old_Age Pensions. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 353-366). Oxford: Oxford University Press.
- Hinrichs, K. (2009). Pension Reforms in Europe: Convergence of Old-Age Security Systems? In J. H. Petersen, et al., *The Politics of Age. Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective* (s. 119-144). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Huber, E. (1996). Options for Social Policy in Latin America: Neoliberal versus Social Democratic Models. In G. Esping-Andersen, et al., *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies* (s. 141-191).
- Hunčová, M. (2010). *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Christiansen, N. F., & Petersen, K. (2001). The Dynamics of Social Solidarity: The Danish Welfare State, 1900-2000. *Scandinavian Journal of History*, 26 (3), 177-196.
- Ismailov, T. (2017). Financial aspects of implementation of social policy in the Republic of Bulgaria during the period 2000-2015. *Economic archive*, 20 (1), 57-69.
- Jílek, J. (2009). *Finanční trhy a investování*. Praha: GRADA.

- Jopp, T. A. (2016). After us, the deluge: German miners' experience with pay-as-you-go pensions and the intergenerational contract before the great inflation. *Economic History Review*, 69 (3), 972-998.
- Kautto, M. (2010). The Nordic Countries. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 586-601). Oxford: Oxford University Press.
- Keller, J. (2015). *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kirkham, K. (2017). An Overview: From Contradictions of Capital to the History of Contradictions of the Welfare State. *The Journal of Social Policy Studies*, 15 (2), 309-322.
- Knudsen, T. (1991). *Welfare Administration in Denmark*. Copenhagen: Institute of Political Science.
- Krebs, V., et al. (2010). *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Kuhnle, S., & Sander, A. (2010). The Emergence of the Western Welfare States. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 61-80). Oxford: Oxford University Press.
- Kuzmenko, I. S., et al. (2017). Cultural and Political Aspects of Developing Social Solidarity in Modern Society. *Annales: Series Historia et Sociologia*, 27 (3), 529-536.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moore, Ch. (2015). *Margaret Thatcheová: Dáma se neotáčí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Nisticò, S. (2013). Financing Pay-as-you-go Public Pension Systems: Some Notes in the Light of the Classical-type Theory of Income Distribution. *Review of Political Economy*, 25 (3), 426-443.
- Nørgaard, A. S. (2000). Party Politics and the Organization of the Danish Welfare State, 1890-1920: The Bourgeois Roots of the Modern Welfare State. *Scandinavian Political Studies*, 23 (3), 183-215.
- Øverbye, E. (2010). Disciplinary perspectives. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 152-166). Oxford: Oxford University Press.

- Papageorgiou, E., & Turk, R. A. (2017). *Denmark: Selected Issues*. IMF Country Report No. 17/159.
- Peková, J. (2011). *Veřejné finance: teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Petersen, J. H. (1995a). The Danish old age pension system. A system under transformation. In J. H. Petersen, *Three Essays on Trends Towards a Transformation of the Danish Welfare State* (s. 1-20). Odense: Odense University.
- Petersen, J. H. (1995b). The patterns of compensation of the future Danish pension system. In J. H. Petersen, *Three Essays on Trends Towards a Transformation of the Danish Welfare State* (s. 21-38). Odense: Odense University.
- Petersen, K., & Petersen, J. H. (2009). The Coalition of the Willing and the Breakthrough of the Welfare State – the Political History of the Danish People's Pension. In J. H. Petersen, et al., *The Politics of Age. Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective* (s. 19-41). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Petersen, K., & Petersen, J. H. (2013). The Good, the Bad, or the Godless Society? Danish „Church People“ and the Modern Welfare State. *Church History*, 82 (4), 904-940.
- Pierson, C., & Leimgruber, M. (2010). Intellectual roots. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 32-44). Oxford: Oxford University Press.
- Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Rapport, M. (2011). *Evropa devatenáctého století*. Praha: Vyšehrad.
- Rejda, G. E. (1984). *Social Insurance and Economic Security*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2010). *Ekonomie*. Praha: NS Svoboda.
- Schmähl, W. (2009). Proposals for Introducing a Public 'Basic Pension' in Germany – An Issue for two Centuries. In J. H. Petersen, et al., *The Politics of Age. Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective* (s. 99-118). Frankfurt am Main: Peter Lang.

- Sin, Y. (2011). A Glide-Path Life-Cycle Fund Approach. In Rajkuman, S., & Dorfman, M. *Governance and Investment of Public Pension Assets* (s. 199-205). Washington, D. C.: The World Bank.
- Soares, J. (2011). Social Security: Universal Versus Earning-dependent Benefits. *Economica*, 79 (316), 611-640.
- Szikra, D. (2009). From Bismarck to the New Pension Orthodoxy: The Historical Development of the Pension System in Hungary. In J. H. Petersen, et al., *The Politics of Age. Basic Pension Systems in a Comparative and Historical Perspective* (s. 41-64). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Tepe, M., & Vanhuysse, P. (2010). Elderly Bias, New Social Risks, and Social Spending: Change and Timing in Eight Program across Four Worlds of Welfare, 1980-2003. *Journal of European Social Policy*, 20 (3), 218-234.
- Titmuss, R. M. (1958). *Essays on the Welfare State*. London: Allen & Unwin.
- Titmuss, R. M. (1974). *Social Policy*. New York: Pantheon Press.
- Van Voorhis, R. A. (2002). Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 29 (4), 3-18.
- Večeřa, M. (2001). *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: SLON.
- Verbon, H. A. A. (1988). *The Evolution of Public Pension Schemes*. Berlin: Springer-Verlag.
- Vidlund, M. (2009). *Pension contribution level in Denmark*. Helsinki: Finnish Centre for Pensions.
- Vinen, R. (2007). *Evropa dvacátého století*. Praha: Vyšehrad.
- Vostatek, J. (2016) *Penzijní teorie a politika*. Praha: C. H. Beck.
- White, S. (2010). Ethics. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 19-31). Oxford: Oxford University Press.
- Wilensky, H., & Lebeaux, C. (1958). *Industrial society and social welfare*. New York: Russel Sage Foundation.

Willmore, L. (2000). Three Pillars of Pensions Is There a Need for Mandatory Contributions? In OECD, OECD Private Pensions Conference 2000 (s. 385-397). OECD: Paris.

World Bank (1994). *Averting the old age crisis: policies to protect the old and promote growth*. Washington, DC: World Bank.

Yermo, J. (2011). Key Lessons for Pension Policy Makers: An OECD Perspective. In Rajkuman, S., & Dorfman, M. *Governance and Investment of Public Pension Assets* (s. 145-151). Washington, D. C.: The World Bank.

Zutavern, J., & Kohli, M. (2010). Needs and Risks in The Welfare States. In F. G. Castles, et al., *The Oxford Handbook of The Welfare state* (s. 169-182). Oxford: Oxford University Press.

Elektronické zdroje:

Leydens, J. A., Lucena, J. C., & Nieuwsma, D. (2014). What is Design for Social Justice? *Proceeding of the ASEE Annual Conference*. Cit. 25. 2. 2018. Dostupné z: <https://www.asee.org/public/conferences/32/papers/10351/download>

UK Parliament (2018). *The 1833 Factory Act – UK Parliament*. Cit. 10.3.2018, dostupné z: <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/19thcentury/overview/factoryact/>

Barrett, M. (2018). Tax cut plans scrapped by Danish government. *The Local*. Cit. 3.4.2018, dostupné z: <https://www.thelocal.dk/20180109/tax-cut-plans-scrapped-by-danish-government>

Rumscheidt, S. (2016) .Minimum Wage Regimes in the European Union. CESifo DICE Report, 13 (2), 67-69.

University of Copenhagen (2016). Understanding your payslip. Cit. 5.4.2018, dostupné z: http://ism.ku.dk/faq/Understanding_your_payslip.pdf

OECD (2005). *Pensions at a Glance 2005. Public Policies across OECD Countries*. OECD: Paris. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2005-en.pdf?expires=1524131495&id=id&accname=ocid72027158&checksum=532440B2753DC78CC7EEE546B0682BAC

OECD (2015). *Pensions at a Glance 2015. OECD and G20 Indicators*. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2015-en.pdf?expires=1524131621&id=id&accname=guest&checksum=E828C423AA21BC60BB875819E7B5857B

Lov om social pension nr. 1239 (2017). *Bekendtgørelse af lov om social pension*. Cit. 7.3.2018, dostupné z: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1208>

Committee of the Money and Pension Panel (2013). *Basic Pension. The default option for labour-market pensions*. Cit. 5.3.2018, dostupné z: https://www.raadtilpenge.dk/~media/PPP/Pensionsrapport/Basic-pension_full-report.pdf?la=da

Moderniseringsstyrelsen (2018). *Bevillingslove og statsregnskaber*. Cit. 11.4.2018, dostupné z: <http://www.oes-cs.dk/bevillingslove/>

Schroeder, L. F. (2015). Danish PM Discusses Challenges, Achievements of the Welfare State. *The Harvard Crimson*. Cit. 3.4.2018, dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/2015/10/30/danish-pm-at-iop/>

The Local (2015). Danish PM in US: Denmark is not socialist. *The Local*. Cit. 3.4.2018, dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/2015/10/30/danish-pm-at-iop/>

Statsministeriet (2018). *Statsministeriet*. Cit. 20. 2. 2018, dostupné z: http://www.stm.dk/_p_12694.html

ATP (2018). *ATP*. Cit. 25.3.2018. Cit. 30.3.2018, dostupné z: <https://www.atp.dk/>

Beskæftigelsesministeriet (2018). *Satser*. Cit. 30.3.2018, dostupné z: <http://bm.dk/da/Satser%20for%202018.aspx>

Kongehuset (2018). *The Danish Monarchy*. Cit. 1.4.2018, dostupné z: <http://kongehuset.dk/en/the-royal-house/regentparret/hm-the-queen>.

DIP (2016). *Pension for Academic Employees*. Cit. 3.4.2018, dostupné z: <http://www.dip.dk/In-English/Member/Pension-for-academic-employees>

ATP (2017). *The ATP Group: Annual Report 2017*. Cit. 4.4.2018, dostupné z: https://www.atp.dk/sites/default/files/atp_annual-report-2017.pdf

Folke, H., et al. (2018). *Encyclopeda Britannica*. Cit. 5.4.2018, dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Denmark>

Skat (2018). *Skat*. Cit. 5.4.2018, dostupné z: <http://skat.dk/>

Lannoo, K. (2014). *The G20, five years on*. Cit. 5.4.2018, dostupné z: <https://www.ceps.eu/system/files/G-20%205%20years%20on.pdf>

OECD (2018). *OECD. Stat*. Cit. 10.4.2018, dostupné z: <http://stats.oecd.org/>

Statbank (2018). *Statistics Denmark*. Cit. 10.4.2018, dostupné z: <https://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1366>

Borger (2018). *Living in Denmark*. Cit. 11.4.2018, dostupné z: <https://lifeindenmark.borger.dk/Living-in-Denmark>

Dansk Folkeparti (2018). *Dansk Folkeparti*. Cit. 30.4.2018, dostupné z: <https://danskfolkeparti.dk/politik/in-another-languages-politics/1757-2/>

Folketinget (2018). *The Danish Parliament*. Cit. 30.4.2018, dostupné z: <http://www.thedanishparliament.dk/>

Venstre (2018). *Venstre*. Cit. 30.4.2018, dostupné z: <http://www.venstre.dk/service/english/history>

Mercer (2017). *Melbourne Mercer Global Pension Index*. Cit. 4.4.2018, dostupné z: https://www.globalpensionindex.com/wp-content/uploads/2017_MM GPI_Report.pdf

Seznam příloh

Příloha A	90
Příloha B	91

Příloha A

Datum narození	Penze	Předčasná penze	Rozdíl
Do 31. 12. 1953	65	60	5
1. 1. 1954 – 30. 6. 1954	65,5	60,5	5
1. 7. 1954 – 31. 12. 1954	66	61	5
1. 1. 1955 – 30. 6. 1955	66,5	61,5	5
1. 7. 1955 – 31. 12. 1955	67	62	5
1. 1. 1956 – 30. 6. 1956	67	62,5	4,5
1. 7. 1956 – 31. 12. 1958	67	63	4
1. 1. 1959 – 30. 6. 1959	67	63,5	3,5
1. 7. 1959 – 31. 12. 1962	67	64	3
Od 1. 1. 1963	68	65	3

Zdroj: vlastní zpracování dle Borger (2018) a Beskæftigelsesministeriet (2018), 2018.

Příloha B

Kode	Art	Antal enheder	Sats	Ydelse	Fradrag
	VEDR. NOV. 2018 17,10 % pensionsbidrag Heraf 1/3 eget bidrag Magistrenes Pensionskasse			6.117,92 2.039,33	6.117,92
2000	Løn			29.829,75	
3821	Kvalifikationstillæg, pensg.			1.1716,47	
4261	Adjunkt-/lektortilæg, pensg.			4.231,10	
7048	ATP Pension, sats F				94,65
9845	AM-bidrag				2.854,61
9850	A-skat				8.760,00
Personalekategori 049 Magistre		LR/KL 0064	TR 04	Ydelser i alt 35.777,32	Fradrag i alt 11.698,87
Evt. Supplerende oplysninger ALFØNNINGSBRØK:		1/1	SKTR 08	Til disposition 30/11/2018	Beløb 24.078,45

Zdroj: vlastní zpracování dle University of Copenhagen (2016), 2018.

17,10 % pensionsbidrag – výše odvodu zaměstnance v rámci II. pilíře do jeho penzijní instituce (Magistrenes Pensionskasse),

Løn – základní hrubá mzda,

Kvalifikationstillæg, pensg. a Adjunkt-/lektortilæg, pensg. – příplatky k hrubé mzdě,

ATP Pension, sats F – sazba odváděná dle výše odpracovaných hodin, ALFØNNINGSBRØK ve výši 1/1 znamená úplný úvazek (37 hodin týdně, např. pro odpracování 18 hodin týdně je označení 1850/3700),

AM-bidrag – povinný příspěvek na pracovním trhu ve výši 8 %, vypočtený ze mzdy snížené o příspěvek ATP,

A-skat – daň z příjmu fyzické osoby, která se skládá z místní daně a státní daně s progresivní daňovou sazbou.

Abstrakt

POKORNÝ, Jan. *Fungování konkrétního sociálního státu a dopady na ekonomiku*. Plzeň, 2018. s. 89. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: sociální stát, penzijní systém, Dánsko, dánský sociální stát, dánský penzijní systém

Předložená práce je zaměřena na problematiku sociálního státu a penzijního systému. Nejprve jsou v práci vymezena teoretická východiska, následně je popsán sociální stát, jeho historie a typologie. Dále se práce zabývá možnostmi uspořádání penzijních systémů. Následující kapitoly analyzují dánský sociální stát a penzijní systém Dánského království. Závěr této práce je věnován zhodnocení současného dánského penzijního systému.

Abstract

POKORNÝ, Jan. *The functioning of a particular welfare state and its impacts on the economy*. Plzeň, 2018. 89 p. Bachelor Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: welfare state, pension system, Denmark, Danish welfare state, Danish pension system

This thesis is focused on the issue of the welfare state and the pension system. First of all, there is defined theoretical basis, then is described the welfare state, its history and its typology. Next, the thesis deals with possibilities of organizing the pension system. The following chapters analyze Danish welfare state and pension system of Kingdom of Denmark. Conclusion of this thesis is devoted to the evaluation of the current Danish pension system.